

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра
Довженка

кафедра теорії та методики дошкільної освіти

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ДІТЕЙ
СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБОМ ІГРОВОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ

Виконала:

Соколова Маргарита Миколаївна
магістрантка спеціальності
012 Дошкільна освіта
ОПП Дошкільна освіта

Науковий керівник:

кандидат педагогічних наук,
старший викладач

В. В. Любива

Допущено до захисту
«25» листопада 2021 р.

Завідувач кафедри

_____ **І. В. Корякіна**
(підпис) (прізвище, ініціали)

Дата захисту: «20» грудня 2021 р.

Національна оцінка _____

Кількість балів: _____ Оцінка ECTS _____

Підписи членів ДЕК:

_____
_____
_____

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ	9
1.1. Психолого-педагогічний аналіз проблеми навчання англійської мови дітей дошкільного віку.....	9
1.2. Особливості навчання англійської мови дітей старшого дошкільного віку.....	18
1.3. Рольова гра як засіб формування англомовної компетентності в дітей старшого дошкільного віку	27
Висновки до першого розділу.....	44
РОЗДІЛ II. ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБОМ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	46
2.1. Діагностика первинного рівня сформованості англомовної компетентності у дітей старшого дошкільного віку.....	46
2.2. Експериментальна перевірка впливу рольової гри на формування англомовної компетентності у дітей старшого дошкільного віку	56
2.3. Аналіз результатів дослідження.....	71
Висновки до другого розділу.....	77
Практичні рекомендації вихователям.....	80
Загальні висновки.....	83
Список використаних джерел.....	92
Додатки.....	96

ВСТУП

У наш час невпинно зростає інтерес до вивчення англійської мови. В умовах зміцнення культурних та економічних зв'язків між країнами володіння іноземними мовами є необхідною умовою успішності освіченої людини. Тому підвищуються вимоги і до навчання іноземних мов дітей дошкільного віку. Перефразовуючи відомий вислів, можна сміливо сказати, що той, хто володіє мовами, володіє світом. Загалом людина, яка володіє мовами, – різнобічно розвинута особистість, володіє кращими здібностями до вивчення нового, вільніша та більш впевнена у спілкуванні з людьми.

Англійська мова – це офіційна мова міжнародного бізнесу та торгівлі, Інтернету і техніки, науки і мистецтв. 80% ділового мовного простору займає саме вона. Включення іноземної мови в систему дошкільної освіти і виховання України було продиктовано рядом причин, основною серед яких стала необхідність володінням іноземною мовою (ІМ) у сучасному полікультурному просторі і недосконалістю навчання ІМ у сучасній українській педагогічній системі освіти.

«Іноземна мова» представлена у варіативній частині Базового компоненту дошкільної освіти, де визначено зміст освіти (комунікативно-мовленнєва компетенція дитини) і окреслено результати освітньої роботи: дитина диференціює звуки іноземної мови, вимовляє їх правильно, з відповідною інтонацією; сприймає та реагує на звертання, нескладні команди та інструкції педагога, дає відповідь на прості запитання стосовно імені, віку, місця проживання тощо; знає та може озвучити окремі вірші, римування, пісеньки; робить коротке зв'язне повідомлення за запропонованою тематикою, правильно його оформлюючи з точки зору норм мови, що вивчається в межах запропонованого мовного матеріалу; уміє працювати в парах та групах [3].

Дошкільний вік визнаний психологами як найбільш сенситивний період для вивчення іноземних мов. У даному напрямку активно проводяться експериментальні дослідження щодо раннього навчання дітей дошкільного віку іноземним мовам.

Так, Н. Імідадзе, Р. Пенфілд, розглядали проблему періодизації сенситивності до засвоєння іноземних мов дітей дошкільного віку; А. Богуш, Н. Гавриш, К. Крутій, Т. Піроженко вивчали мовленнєву діяльність дітей дошкільного віку; М. Вашуленко, Г. Ніколайчук, Л. Калмикова вивчали готовність дітей дошкільного віку до мовлення як лінгводидактичну проблему; Л. Айдарова, М. Лісіна, А. Маркова, досліджували комунікативний підхід до розвитку мовлення дітей дошкільного віку; Д. Ельконін, М. Лісіна займалися вивченням процесу формування навичок іншомовного спілкування, як різновиду мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку; Б. Ананьєв, О. Бодальов, Б. Паригін та інші вивчали сутність феномену спілкування серед дітей дошкільного віку; Л. Венгер, О. Запорожець, Г. Костюк, С. Кулачківська, Г. Люблінська, І. Луценко присвятили свої роботи проблемі педагогічного спілкування з дошкільниками; О. Бойко, Ю. Веклич, Г. Матюха, Р. Мартинова, С. Ніколаєва, Є. Негневицька, Ю. Пассов, С. Соколовська проводили дослідження щодо навчання дітей дошкільного віку іншомовного спілкування.

Успішне оволодіння дітьми англійською мовою пояснюється тим, що дітей дошкільного віку відрізняє найбільш гнучке та швидке ніж на подальших вікових етапах, запам'ятовування мовного матеріалу; наявність глобально діючої моделі і природність мотивів спілкування; відсутність мовного бар'єру, страху гальмування, який заважає вступити у спілкування іноземною мовою навіть при наявності необхідних навичок; порівняно невеликий досвід у мовному спілкуванні рідною мовою та інше.

Ефективність навчання іноземних мов залежить від обраного підходу до навчання. Комунікативний підхід у процесі навчання дітей дошкільного віку іноземних мов вважається основним, оскільки він зорієнтований на вивчення іноземних мов через спілкування. Реалізація цього підходу означає, що формування іншомовних мовленнєвих навичок і вмінь відбувається шляхом і завдяки здійсненню дітьми іншомовної мовленнєвої діяльності. Цей підхід передбачає оволодіння іноземними мовами, як засобами спілкування, набуття дітьми навичок первинної комунікативної компетентності. Звідси практична мета занять з англійської мови в дошкільному освітньому закладі полягає у розвитку у дитини елементарних навичок усного зв'язного мовлення.

Для навчання дітей дошкільного віку англійської мови використовуються різні форми і методи. Всі вони базуються на використанні ігрової діяльності. Необхідність введення ігрових методів у навчальний процес, висвітлюється в науково-методичній літературі та публікаціях таких науковців як: О. Вишневський, А. Деркач, Г. Китайгородська, Н. Красовська, Т. Олійник, С. Щербак та ін.

До особливостей використання гри у процесі навчання дошкільників англійської мови можна віднести наступні: педагог виконує роль режисера і ведучого учасника ігрової діяльності; дії дітей регулюються ігровими завданнями та правилами; на заняттях за основу ігрового сюжету береться життєвий досвід, конкретна діяльність з предметами, іграшками, дії в ігрових ситуаціях, імпровізація дітей [9].

У процесі реалізації комунікативного підходу з метою англійської компетентності провідну освітню функцію виконує рольова гра, оскільки виступає як особлива вправа, метою якої є оволодіння навичками і вміннями діалогічного мовлення в умовах міжособистісного спілкування. Практично весь навчальний час у рольовій грі відведено на розмовну практику, при цьому не тільки той, хто розмовляє, але й той, хто слухає, максимально

активний, так як він повинен зрозуміти й запам'ятати репліку партнера, співвіднести її із ситуацією і правильно відреагувати на репліку. Засобом навчання виступають ситуації, що моделюють реальне спілкування. До переваг використання рольової гри можна віднести й те, що вона реалізує мотиваційно-збуджувальну функцію, і приводить у дію механізми мотивації. Як модель міжособистісного спілкування вона викликає потребу в ньому, стимулюючи інтерес дітей до участі в іншомовному спілкуванні.

Викладені вище положення зумовили обрання нами теми дослідження **«Формування англomовної компетентності в дітей старшого дошкільного віку засобом ігрової діяльності»».**

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити вплив рольової гри на формування англomовної компетентності в дітей старшого дошкільного віку.

Об'єкт дослідження – формування англomовної компетентності в дітей старшого дошкільного віку

Предмет дослідження – ігрова діяльність як засіб формування англomовної компетентності в дітей старшого дошкільного віку

Гіпотеза дослідження – формування англomовної компетентності в дітей старшого дошкільного віку засобом ігрової діяльності на заняттях з англійської мови буде ефективним за таких умов:

- систематичного використання рольових ігор на заняттях з англійської мови з дітьми старшого дошкільного віку;
- організації ігрового освітнього простору;
- урахування вікових та індивідуальних особливостей дітей.

Завдання дослідження:

- Здійснити аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми формування англomовної компетентності старших дошкільників.
- Обґрунтувати вплив рольових ігор на формування англomовної компетентності дітей старшого дошкільного віку.

-Здійснити діагностику первинного рівня сформованості англомовної компетентності у дітей старшого дошкільного віку.

-Експериментально перевірити вплив рольових ігор на формування англомовної компетентності старших дошкільників.

Для реалізації поставленої мети та вирішення визначених у роботі завдань використано комплекс взаємопов'язаних методів дослідження: *теоретичних*: аналіз, синтез, систематизація, узагальнення і порівняння проаналізованих теоретичних джерел із проблеми дослідження; вивчення та порівняльний аналіз змісту програм навчання дошкільників; моделювання з метою розроблення системи роботи з розвитку діалогічного мовлення в старших дошкільників на заняттях з англійської мови засобом рольової гри; *емпіричних*: діагностичні бесіди та ігри з дітьми, спостереження за ним під час занять та в повсякденному житті; педагогічний експеримент (*констатувальний, формувальний та контрольний етапи*) для перевірки результативності системи роботи з розвитку діалогічного мовлення в старших дошкільників на заняттях з англійської мови засобом рольової гри; *статистичних*: методи описової статистики для якісного і кількісного аналізу і підтвердження вірогідності отриманих емпіричних даних.

База дослідження: дослідно-експериментальна робота здійснювалася на базі Путивльського навчально-виховного об'єднання: спеціалізована загальноосвітня школа І ст.- гімназія – дошкільний навчальний заклад (центр розвитку дитини), Путивльської районної ради Сумської області.

Наукова новизна дослідження: обґрунтовано роль ігрової діяльності для формування англомовної компетентності в старших дошкільників на заняттях з англійської мови; експериментально перевірено ефективність рольової гри як засобу формування англомовної компетентності старших дошкільників на заняттях з англійської мови.

Практичне значення одержаних результатів визначають: система роботи з формування англомовної компетентності старших дошкільників на

заняттях з англійської мови засобом ігрової діяльності, яка може бути використані у педагогічній практиці роботи закладів дошкільної освіти.

РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

1.1. Психолого-педагогічний аналіз проблеми навчання англійської мови дітей дошкільного віку

Одним з найважливіших завдань реформування освіти, визначених Державною національною програмою «Освіта» (Україна ХХІ століття), є формування освіченої, творчої особистості. Зважаючи на це, в освітніх закладах великого значення надається вивченню іноземних мов. У «Національній доктрині розвитку освіти» наголошується, що «у державі створюється система безперервної мовної освіти, що забезпечує обов'язкове оволодіння громадянами України державною мовою, можливість опанувати рідну (національну) і практично володіти хоча б однією іноземною мовою». Це, в свою чергу, передбачає комплексне розв'язання проблем розвитку дітей, що охоплює і навчання дітей дошкільного віку іноземної мови. Нині це особливо актуально, оскільки вивчення іноземної мови впроваджено з першого класу в загальноосвітніх середніх школах України (починаючи з 1993 – 1994 навчального року).

За таких обставин виникла потреба у вивченні проблеми раннього оволодіння дітьми дошкільного віку іноземною мовою. Крім того, це зумовлено і тенденціями її впровадження в практику закладів дошкільної освіти, а також недостатньою розробкою у вітчизняній педагогічній науці питань змісту та педагогічних умов організації навчання дітей дошкільного віку іноземної мови, зокрема англійської.

Ефективність раннього навчання дітей дошкільного віку іноземної мови засвідчують численні сучасні психолого-педагогічні дослідження. Зокрема, зазначається про значні можливості дітей старшого дошкільного віку, особливий вплив навчання та виховання на всебічний розвиток

особистості дитини, на сенситивність цього віку до засвоєння іноземної мови.

На думку багатьох дослідників (Ш. Амонашвілі, Л. Божович, С. Боднар, С. Будак, І. Гарамова, В. Гінзберг, В. Плахотник, Т. Полонська, С. Соколовська, З. Футерман, Т. Шкваріна, Палмер, Рерські та ін.), досить легке опанування іноземної мови дітьми старшого дошкільного віку залежить від їх особистісних психофізіологічних особливостей.

Сенситивним періодом навчання іноземної мови донині вважався старший дошкільний і молодший шкільний вік (шість та відповідно сім років). Але перенесення терміну навчання в початковій школі на один рік раніше закономірно викликає питання щодо вивчення можливостей опанування іноземної мови дітьми дошкільного віку.

Ураховуючи ці зміни в освітніх ланках, С. Соколовська стверджує, що нині перспективними стають проблеми формування особистості, яка поєднувала б у собі комунікативну компетентність; прагнення до творчого самовираження, вільного, автоматичного здійснення різнобічної мовленнєвої діяльності; свідомо ставилася б до своєї мовної практики, несла б на собі відбиток суспільно-соціального, територіального середовища, традицій виховання в національній культурі, яку творчий підхід і рівень творчої компетентності стимулювали б до вдосконалення мовлення, розвитку мовного смаку, до постійного відображення в мові світоглядно-суспільних, національно-культурних джерел і пошуків нових ефективних індивідуально-стильових засобів мовної виразності [41].

Навчання іноземної мови в закладах дошкільної освіти має на меті формування найпростіших навичок усного мовлення на основі засвоєного лінгвістичного матеріалу, а також сприяння загальному розумовому розвитку старших дошкільників. Відповідно з'являється нагальна потреба в осмисленні нових завдань у сфері мовленнєвого розвитку старших

дошкільників, тлумаченні суті понять мова та мовлення, мовна компетенція, мовленнєва компетенція, мовленнєвий розвиток, мовленнєва діяльність.

Мова та мовлення поєднують і обслуговують всі інші види дитячої діяльності, що передбачає наявність певних знань, умінь і навичок – однієї з базисних характеристик особистості, її компетентності.

У контексті досліджуваної проблеми вважаємо за потрібне звернути увагу на той факт, що до кінця дошкільного дитинства діти практично оволодівають рідною мовою. Саме тому знання педагогом усіх позитивних і негативних виявів розвитку мовлення рідною мовою допоможе навчання дітей іноземної мови, засвоєння якої має багато спільного з опануванням рідної.

Як засвідчує теоретичний аналіз, проблема навчання дітей дошкільного віку іноземної мови є новою, навпаки, існує чимало досліджень з означеного питання. Так, проблема часу початку навчання дітей іноземної мови розглядається у працях багатьох вітчизняних та зарубіжних дослідників, зокрема А. Гвоздєва, Г. Домана, В. Леопольда, Е. Пулгрема, Л. Роберта, Ж. Ронже, К. Ушинського, В. Штерна та багатьох ін.

Психологічні особливості вивчення іноземної мови висвітлено в працях В. Артемова, Л. Виготського, В. Дронова, О. Леонтьєва та ін.

Методичні рекомендації з навчання дітей дошкільного віку іноземної мови містяться в дослідженнях О. Бойко, В. Бондаренко, М. Борщенко, Г. Бражникової, А. Гергель, О. Дмитрієвої, О. Дем'яненко, Т. Полонської, О. Рейпольської, З. Футерман, О. Ханової, Г. Матюхи, Т. Шкваріної та ін.

Різні аспекти підготовки майбутніх вихователів до здійснення іншомовної освіти дошкільників знайшли висвітлення у працях С. Будака, К. Віттенберг, І. Мордоус, Н. Московської, Н. Тарасюк, Т. Шкваріної та ін.

Такі науковці як: Артемова, Б. Бенедиктов, А. Богуш, Г. Бражникова, О. Вєтохов, Т. Вороніна, І. Вронська, О. Глухарєва, О. Дмитрієва, І. Зимня, О. Коломинова, О. Леонтьєв, З. Нікітенко, О. Негнівицька, В. Плахотник,

А. Поніматко, Т. Полонська, С. Роман, Н. Скляренко, В. Співаковський, Р. Юдашкова та ін. наполягають на ранньому навчанні іноземної мови дітей. Так, на думку Б. Бенедиктова навчання слід розпочинати з 5-6 – річного віку.

Спілкування дітей різного віку в процесі спільної діяльності та його вплив на їхній загальний розвиток досліджували Т. Маркова, В. Нечаєва, Л. Пеньєвська та ін.; ефективність впливу педагога на дошкільників за допомогою старших дітей вивчали А. Давидчук, І. Дьоміна та ін.; О. Тихєєва, О. Соловійова з'ясовували переваги різновікового складу дошкільної групи над одновіковою у розвитку мовлення дітей молодшого дошкільного віку.

Теорію мовленнєвої діяльності розробляли такі вчені, як А. Богуш, Л. Виготський, І. Зимня, О. Леонтьєв, Т. Рябова та ін.

Ретроспективний аналіз засвідчує, що вивчення англійської мови в освітніх закладах України розпочалось з середини ХІХ століття, поступово набираючи популярності. Так, педагогічну освіту у вищих навчальних закладах України другої половини ХІХ століття висвітлювали в своїх роботах Н. Базиляк, В. Вірченко, Н. Дем'яненко, Н. Дороніна, Л. Лаврик-Слісенко, А. Чуткий та ін.; історію викладання іноземних мов у навчальних закладах України досліджували А. Віцюк, І. Грузинська, Н. Дороніна, Л. Кравчук, Т. Литньова, О. Мисечко.

У дослідженнях Лейпцизької школи психологів, О. Лурії, Л. Виготського значна увага приділяється з'ясуванню проблем засвоєння як рідної, так і іноземної мов; педагогічним умовам оволодіння мовами; психологічним особливостям дитячого віку; впливові спілкування на формування в дитини мовленнєвих навичок і умінь у рідній та іноземній мовах.

У наукових розвідках порушувалися й різні методичні проблеми, як-от: визначення змісту навчання іноземної мови дітей дошкільного віку (М. Ляховицький, С. Наталііна, З. Футерман, Т. Шкваріна); методична інтеграція розвитку мови і навчання іноземної мови в умовах дитячого садка

(Н. Яценко); використання мовних ігор на заняттях з англійської мови (О. Близнюк, О. Матецька, Л. Панова); створення комплексу вправ для навчання англійської мови в дитячому садку (Р. Дольникова, Т. Шкваріна); ігрове моделювання іншомовного спілкування (О. Близнюк, В. Бухбіндер, А. Поніматко); проектування ігрових ситуацій (М. Колкова, О. Негневицька, Є. Протасова, Н. Рибаківа); індивідуалізація навчання аудіювання на підготовчому етапі школи (О. Метьолкіна); індивідуалізація навчання іноземної мови (Г. Данилевська-Бабій, В. Кузовльов, С. Ніколаєва); взаємозумовленість мовної та немовної предметно-практичної діяльності, можливість використання інших видів дитячої діяльності в навчанні іноземної мови (І. Вронська) та ін.

Навчання іноземної мови в закладах дошкільної освіти тісно пов'язане з проблемою двомовності (білінгвізму). Проблема білінгвізму (двомовності) досліджується вітчизняними й зарубіжними вченими: Р. Барсук, А. Богущ, У. Ванрайх, Ф. Вернер, Л. Виготський, Н. Імедадзе, Ю. Коваленко, В. Леопольд, Е. Пулгрем, Ж. Ронже, А. Табуре-Келлер, М. Уест, В. Штерн, Л. Щерба; Т. Андерсон, Р. Арнолд, Р. Девіс, С. Ервін, В. Пенфільд.

У питанні особливостей розвитку дитини-білінгва, впливу другої мови на його загальний та мовленнєвий розвиток погляди науковців розділились у двох протилежних напрямках. Перша позиція, до якої сьогодні схиляється більшість дослідників, обстоює позитивний вплив білінгвізму (В. Альперіна, А. Богущ, У. Вайнрайх, А. Валлон, Л. Виготський, Н. Імедадзе, В. Ламбер, О. Леонт'єв, В. Леопольд, Л. Надудварі, О. Негневицька, К. Протасова, Е. Райт, Ж. Ронжа, У. Стерн, А. Табуре-Келлер, Е. Хауген, А. де Хувер, Г. Чиршева, О. Шахнарович, Т. Шкваріна, А. Яцикявічус та ін.).

Протилежний погляд на проблему двомовності пов'язується в педагогіці та психології з іменами Л. Блумфілда, І. Епштейна, Е. Ленца, А. Любарської, Е. Людовісі, які наполягають на шкідливості двомовності в

будь-якому віці, а для розумового розвитку дитини взагалі вказують на небезпечність білінгвізму.

Проблема навчання іноземної мови дітей дошкільного віку вперше постала перед дослідниками в 60-70-ті роки XIX століття. Під «раннім навчанням іноземних мов» розуміли вивчення іноземної мови старшими групами дитячого садка.

Взагалі, слід зазначити, що в науковій літературі виділяють три основні етапи раннього навчання іноземних мов: 1 етап – період зародження та становлення галузі (1919 – 50-ті рр.); 2 етап – період інтенсивного розвитку (1960 – кінець 80-их років); 3 етап – період масового впровадження раннього навчання іноземних мов (1990–ті рр. – початок XXI ст.).

Одним із перших прихильників раннього навчання іноземної мови був педагог К. Ушинський, який припускав послідовне вивчення кількох іноземних мов у дошкільному віці, але з обов'язковою опорою на рідну мову [42].

Педагогічні дослідження Л. Щерби в галузі раннього навчання іноземної також мали велике значення, оскільки вчений довів, що вивчення іноземної мови в дошкільному віці сприяє розвитку мислення, логіки, пам'яті дітей; удосконаленню їх розумових операцій і формуванню іншомовних навичок і вмінь висловлювати свої власні думки в процесі комунікації. Проте, слід зазначити, що дослідник заперечує ізольованість двох мов [48].

У 90-х роках XX ст. особливий інтерес до проблеми раннього навчання іноземних мов призвів до проведення масштабного експерименту, спрямованого на з'ясування та наукове обґрунтування можливостей навчання іноземних мов у початковій школі і дошкільних закладах. Саме в цей період було прийнято низку стратегічних документів, які регламентували процес раннього навчання іноземної мови: у 1991 році була прийнята Програма виховання дітей дошкільного віку «Малютко», розроблена Інститутом проблем виховання АПН України та рекомендована до впровадження МОН

України. У цьому документі вперше запропоновано підрозділ «Спілкування іноземною мовою» для дітей старшої і підготовчої груп, визначено обсяг знань з іноземної мови для дітей дошкільного віку та умови організації навчання в дошкільних навчальних закладах; у 1998 р. розроблено Державний освітній стандарт з іноземної мови. Саме в цей період починає реалізовуватися програма підготовки педагогічних кадрів для викладання іноземних мов у дитячих садках та у початковій школі. Водночас триває розробка теоретичних засад навчання іноземних мов у дошкільних навчальних закладах та у початковій школі.

Масове поширення дошкільного навчання іноземної мови вимагало наукового обґрунтування доцільності, змісту, ефективних методів і прийомів навчання іноземної мови дітей дошкільного віку. Це дало поштовх для дисертаційних досліджень Р. Дольникової «Навчання дітей англійської мови в дитячому садку (види вправ)», Н. Какушадзе-Мдінарадзе «Метод навчання іноземної мови дітей дошкільного віку», О. Матецької «Мовленнєві ігри на заняттях з англійської мови в дитячому садку», О. Негневицької «Психологічні умови формування у дошкільників мовних навичок і умінь другої мови» та інших.

Зокрема, у дисертаційному дослідженні О. Негневицької обґрунтовано теорію мовленнєвої діяльності навчання іноземної мови і підкреслено необхідність впровадження системи мовних навичок і мовленнєвих умінь у зміст навчання [32].

Дисертаційне дослідження З. Футерман присвячене змісту організації педагогічного процесу з іноземної мови в дитячому садку. Зазначена праця розглядає розвиток психологічних та індивідуальних особливостей дошкільників у процесі вивчення іноземної мови, шляхи раціональної організації навчального процесу, принципи, методи і прийоми навчання, роль фонетичного, лексичного і граматичного матеріалу у формування іншомовних мовленнєвих умінь. Основоположними моментами дослідження,

на думку З. Футерман є: усний метод дошкільного навчання іноземної мови, який вчена вважає фундаментом навчального процесу; ситуативний метод, який передбачає створення природних ситуацій дійсності в навчанні іноземної мови; принцип наочності, що є обов'язковим у навчальному процесі [43].

Наприкінці ХХ століття важливими в розробці проблеми дошкільного навчання іноземної мови стали вимоги до раннього навчання, сформульовані провідними вітчизняними та зарубіжними спеціалістами відповідної галузі: В. Альперіною, А. Гергель Т. Полонською, Т. Шкваріною, О. Негневицькою, В. Пенфілдом, І. Вронською, Н. Агуровою та ін. Вчені наголошують на ефективності оволодіння іноземною мовою у дошкільному віці.

Так, Т. Полонська у своєму науковому дослідженні розкриває психолого-педагогічні передумови навчання іноземної мови дітей 6-літнього віку. Учена аналізує вітчизняний і зарубіжний досвід навчання іноземних мов у дитячих садках і доводить доцільність навчання дошкільників. Основою навчання дослідниця вважає фабульні тексти, в яких мовний матеріал вводиться інтенсивними методами у вправах рецептивного характеру [25].

У монографії «Мовлення та мозкові механізми» В. Пенфілд науково обґрунтовує, що фізіологічна причина успіху навчання мови полягає в тому, що в цей період мозок дитини має особливу здатність до засвоєння мовленнєвих навичок, яка з віком зменшується.

Дослідження А. Гергель присвячено проблемі визначення педагогічних умов ефективності навчання іноземних мов на початковому етапі. У ньому розкрито особливості організації навчання англійської мови дітей 5-9 років за допомогою сюжету. Організоване на реальних ситуаціях навчання, на думку автора, створює в дітей цілісну картину світу, сприяє накопиченню їхнього досвіду, ефективному засвоєнню мовного і мовленнєвого матеріалу. Дослідниця вважає, що інтегроване навчання сприяє

гармонійному розвитку особистості дитини-дошкільника і формуванню в неї іншомовних навичок і вмінь [10].

Т. Шкваріною [44] науково обґрунтована доцільність, пріоритетність і перспективність навчання дітей дошкільного віку англійської мови, розроблена програма, конспекти занять і методичні рекомендації щодо організації навчального процесу з англійської мови в дошкільного навчального закладі.

Ми погоджуємося з твердженням Т. Шкваріної, яка наголошує, що раннє навчання англійської мови має бути системою організованої педагогом цільової ігрової діяльності. За дотримання цієї умови воно сприятиме розвитку й вихованню дитини, реалізації нею в процесі такої діяльності накопиченого досвіду англійськомовних знань та вмінь [47; 45]. Такої ж думки дотримуються О. Негневицька, О. Шахнарович, Н. Імедадзе, Н. Горлова, Т. Фадєєва.

Праці В. Альперіної присвячені психологічним проблемам організації домашнього навчання іноземної мови на ранніх етапах онтогенезу. Але запропоновані вченою методики недоцільні для масового використання в закладах дошкільної освіти [1].

Проблему використання рідної мови у процесі вивчення іноземної мови досліджували: А. Гергель, С. Соколовська, І. Вронська, А. Космодем'янська. Погляди вчених на проблему використання рідної мови задля ефективності навчання іноземної мови досить різні. Але науково доведеним є факт того, що «запуск» механізму іншомовного мовлення відбувається на основі сформованого в дітей механізму мовлення рідною мовою, тобто на основі вже існуючого динамічного стереотипу рідної мови. Це і є підтвердженням необхідності опори на рідну мову в навчання дітей іноземної мови [12].

Проте, варто констатувати, що незважаючи на значну кількість досліджень, поза увагою залишається одне з важливих питань сучасної

освіти – питання наступності у вивченні іноземної мови між закладом дошкільної освіти і початковою школою, про що свідчить аналіз відповідної літератури та стану педагогічної практики. Разом з тим, проблема наступності дошкільної і початкової освіти теж не нова. Її вивченню присвячені праці Ш. Амонашвілі, Н. Бібік, А. Богуш, О. Калмикової, Н. Коваль, В. Котирло, О. Савченко, В. Сухомлинського та ін.

Отже, проаналізувавши психолого-педагогічну літературу, можна констатувати, що проблема навчання дітей дошкільного віку іноземної мови не нова. Вчені зазначають, що оволодіння старшими дошкільниками англійською мовою не лише розвиває їх індивідуальні мовленнєві здібності, але й створює передумови для подальшого засвоєння інших мов, виховує толерантне ставлення до носіїв інонаціональної культури, мови загалом.

Навчання англійської мови в закладах дошкільної освіти мусить спрямовуватися на набуття дітьми елементарних навичок і вмінь усного спілкування, на підвищення рівня їхньої мовленнєвої активності; має підпорядковуватися чинній програмі виховання в закладах дошкільної освіти, бути систематичним, організованим, урахувати загальні дидактичні та суто методичні принципи опанування дошкільниками англійської мови, провідним із-поміж яких вважається комунікативна спрямованість навчання.

1.2. Особливості навчання англійської мови дітей старшого дошкільного віку

Обов'язкове навчання дошкільників іноземної мови не передбачене програмами і Базовим компонентом дошкільної освіти в Україні і належить до варіативної складової. Водночас, неухильно зростає кількість закладів дошкільної освіти, у яких навчання дітей англійської мови проводиться за бажанням батьків. Зазвичай, це здійснюється за програмами, розрахованими на систематичне навчання дітей іноземної мови з першого чи другого класів

або за авторськими програмами, що не завжди мають необхідне науково-методичне обґрунтування.

Однак, у вітчизняній методиці навчання дошкільників англійської мови, і зокрема англомовного спілкування, створено значну науково-методичну базу. Дослідження науковців засвідчують, що опанування іноземної мови доцільно розпочинати в сенситивний період розвитку дитини (Л. Виготський, І. Зимня, О. Леонтьєв та ін.); у науково-методичних дослідженнях учених розкрито місце мовленнєвих ситуацій у навчанні дітей англійської мови засобами телебачення (О. Космодем'янська); доведено роль у цьому процесі мовленнєвої гри (Є. Матецька) й ігрового моделювання іноземного спілкування (А. Поніматко); складено систему вправ з навчання дошкільників англійського мовлення (Р. Дольнікова); визначено зміст навчання дошкільників іноземної мови, зокрема формування в них мінімального комунікативного рівня (С. Натальїна); виявлено психологічні умови формування в дошкільників мовленнєвих навичок і вмінь другою мовою (О. Негневицька) та передумови навчання іноземної мови дітей шестилітнього віку на основі фабульних текстів з використанням методів інтенсивного введення мовного матеріалу (Т. Полонська); з'ясовано етапи навчання дошкільників усного англомовного мовлення і результативність методу пояснення слів за допомогою немовних інтонаційних засобів (С. Боднар), ефективність інтегрованого навчання іноземної мови (Н. Ачкасова, І. Вронська, А. Гергель, С. Соколовська), формування слуховимовних навичок у шестилітніх учнів у ситуації багатомовності (О. Дем'яненко) і мовленнєвого англомовного розвитку дітей у різновіковій групі дитячого навчального закладу (О. Рейпольська), доведено можливість формування в дітей дошкільного віку елементарної комунікативної компетенції (Т. Шкваріна). Основною метою навчання дітей дошкільного віку іноземної мови – навчити дітей спілкуватися, на елементарному рівні.

Проблему навчання дошкільників спілкування англійською мовою розглянуто в багатьох дослідженнях учених у контексті різних науково-методичних підходів. Зокрема, обґрунтовано методику навчання англійської мови старших дошкільників на засадах комунікативного і ситуативного підходу (О. Негневицька, З. Футерман), доведено доцільність використання фабульних текстів у навчанні дошкільників англійської мови методами інтенсивного підходу (Т. Полонська), розкрито особливості навчання англійської мови дітей 5-9 років за допомогою сюжету в контексті інтегрованого підходу (А. Гергель), створено методику навчання іноземної мови дітей шостого року життя на засадах особистісно орієнтованого підходу (С. Соколовська), визначено педагогічні умови індивідуально-диференційованого підходу до навчання іноземної мови дітей дошкільного віку в умовах груп з різновіковим складом (О. Рейпольська). Методика цільової ігрової діяльності Т. Шкваріної побудована на принципах комунікативно орієнтованого навчання.

Згідно із сучасними вимогами до навчання іноземних мов та з урахуванням передового педагогічного досвіду розроблено низку авторських програм і технологій навчання. Підготовка дітей дошкільного віку з англійської мови здійснюється за програмами А. Гергель, О. Дем'яненко, О. Литвинюк, З. Футерман, Т. Шкваріної та інших авторів. Позитивними моментами цих програм є розробка основних сфер спілкування дітей старшого дошкільного віку, їх лексичне наповнення, насиченість дидактичними матеріалами, що подані у вигляді автентичних віршів, пісень, дидактичних ігор. Вони спрямовані на формування в дітей позитивного ставлення до вивчення англійської мови, до людей, які нею розмовляють, їхньої культури; сприяють формуванню елементарної мовної і мовленнєвої компетентності дітей. Але не всі з них розроблені за результатами наукових досліджень і тому не забезпечують досягнення необхідного рівня

комунікативного і мовленнєвого розвитку дошкільників у навчанні англійської мови.

Психологічні дослідження (Л. Виготський, М. Жинкін, О. Леонт'єв, О. Лурія, М. Львов та ін.) доводять, що вік 5-6 років є найбільш оптимальним для навчання дошкільників іноземної мови. Він характеризується готовністю дитини до систематичної складної розумової діяльності, до сприйняття і розуміння нового матеріалу іноземною мовою, до засвоєння іншомовних знань і оволодіння на їх основі іншомовними навичками і вміннями.

Проте, спостереження за навчанням англійської мови в закладах дошкільної освіти засвідчує, що педагоги, які навчають дошкільників англійської мови, використовують методи і форми організації освітнього процесу, рекомендовані для роботи зі школярами. Методика навчання дошкільників англійської мови недостатньо враховує їх загальний комунікативний розвиток у спілкуванні рідною мовою і здебільшого спрямована на розширення словникового запасу з англійської мови за допомогою вивчення віршів і пісень. Систематичне і цілеспрямоване формування вмінь аудіювання, діалогічного і монологічного мовлення англійською мовою, як основних складових іншомовного спілкування, фактично не відбувається.

На нашу думку, підґрунтям для методики формування в старших дошкільників умінь усного англомовного спілкування має бути система лінгводидактичних принципів: загальнодидактичних (О. Савченко), загальнометодичних, часткових і спеціальних методичних (О. Бігич, А. Богуш, С. Ніколаєва, Ю. Пассов, В. Скалкін та ін.).

Так, загальнодидактичні принципи зумовлюють усебічний розвиток особистості дитини, цілісність навчально-виховного процесу з іноземної мови, природовідповідність, створення фізичного й емоційного комфорту дітей; науковість, доступність, систематичність, зацікавленість, наступність і

перспективність; індивідуалізацію і диференціацію навчання, наочність; міцність та повне засвоєння навчального матеріалу.

Загальнометодичні принципи передбачають увагу до звукової системи мови; розуміння мовних значень і одночасний розвиток лексичних та граматичних навичок; емоційну насиченість навчально-виховного процесу й експресивність спілкування; спостереження за мовно-мовленнєвими нормами, розвиток чуття мови; усну основу навчання іноземної мови; збагачення мовлення за ступенем досконалості мовленнєвих навичок.

До часткових методичних принципів відносимо принцип комунікативності, ситуативності, побудови навчально-мовленнєвої діяльності як вмотивованого живого процесу спілкування; урахування рідної мови; навчання другої мови на основі типових зразків; апроксимацію; забезпечення максимальної мовленнєвої активності дітей англійською мовою; варіативність добору змісту, форм, методів та прийомів навчання; домінуючу роль ігрової діяльності в навчанні дітей англійської мови.

Спеціальні методичні принципи мають бути основою для навчання мовного і мовленнєвого матеріалу. Навчання дітей фонетики англійської мови має відбуватися з дотриманням принципів порівняльного аналізу фонологічних систем рідної та англійської мов, аналітико-імітативного навчання вимови, автоматизації дій з новими звуками.

Під час вивчення граматики англійської мови – враховуватися синтаксичні й морфологічні особливості граматичних структур, автоматизацію дій з новими граматичними формами та структурами, презентацію граматичних явищ з урахуванням віку і труднощів їх засвоєння та принцип «однієї труднощі».

Під час навчання лексики потрібно зважати на тематичність введення лексичних одиниць; поетапність засвоєння лексичного матеріалу; рівень англійської підготовки дітей, вікові особливості та складність лексичного явища під час вибору способу семантизації; автоматизацію дій дітей з

новими словами в активній навчально-мовленнєвій діяльності; сполучуваність слів, їх семантичну цінність під час вибору лексичного мінімуму дошкільників; принцип словникового мінімуму.

Основна функція зв'язного мовлення – комунікативна. Вона здійснюється у двох основних формах – діалозі та монологі. Кожна з форм має свої особливості, які визначають характер спеціальної методики їх формування. Коротко проведемо порівняльний аналіз обох форм.

Монологічне мовлення – більш складна форма мовлення, порівняно з діалогічним. Це відносно розгорнутий вид мовлення. Це мовлення однієї особи, яке має свої особливості. Воно вимагає більшої напруженості пам'яті, уваги до змісту і форми мови. Монологічне мовлення спирається на мислення, яке логічно більш послідовне, ніж у процесі діалогу. В ньому порівняно мало використовується мовленнєва інформація, яку співрозмовники отримують із ситуації розмови. Замість того, щоб вказати на предмет, у монологічному мовленні потрібно у більшості випадків згадати про нього, назвати його та, якщо це потрібно, описати.

Монологічне мовлення є активним і довільним видом мовлення. Воно не відбувається само по собі. У ньому потрібні внутрішня підготовка, більш подовжене попереднє обдумування висловлювання, зосередження думки на головному. Тут також важливі немовленнєві засоби (жести, міміка, інтонація), вміння говорити емоційно, виразно, але вони займають другорядне місце. Для монологу характерні: літературна лексика; розгорнутість висловлювання, логічна завершеність; синтаксична оформленість; зв'язність монологу забезпечується тим, хто говорить. В основі правильно організованого монологічного мовлення лежать не окремі слова і речення, а більші одиниці – блоки речень, через які відбувається рух думки, послідовне розгортання теми.

Таким чином, у навчанні монологу слід передбачити типи монологічних висловлювань (монолог-опис, монолог-розповідь). Навчання

монологічному мовленню передбачає обов'язковість зразка мовлення, поетапне формування монологічних умінь.

Отже, монологічне мовлення (а особливо в навчанні іноземної мови) є більш складним, довільним, більш організованим видом мовлення і тому потребує спеціального мовленнєвого виховання.

Діалог є первинною природною формою мовного спілкування, класичною формою мовленнєвого спілкування. Діалог це розмова двох або кількох людей. Він складається із запитань та відповідей, не потребує розгорнутих речень, тому що їх зміст доповнюється мімікою, жестами, інтонаціями, а також ситуацією, обстановкою, в якій перебувають співрозмовники. Тому в діалозі частіше використовуються неповні речення, полегшені синтаксичні конструкції, звертання, модальні слова, вигуки, пропускаються деякі члени речення, які можна домислити за ситуацією, тут посідає розмовна лексика, складні речення зустрічаються рідше, ніж у монологі. Діалог характеризується зміною висловлювань двох або кількох співрозмовників на одну тему, пов'язану з будь-якою ситуацією. Діалогічне мовлення відрізняється недовільністю, реактивністю.

У психології відомі різні форми діалогічного мовлення. Найбільш простою є та, під час якої відповідь повністю повторює запитання та відтворює частину запитання, у цих випадках для виникнення висловлювання непотрібно ніякої творчої діяльності. Ця форма може зберігатися навіть при масивних мозкових ураженнях, коли складні форми мовленнєвої активної діяльності страждають.

Існує і більш складна форма діалогічного мовлення, коли відповідь не відтворює частину запитання і від суб'єкта вимагається самостійно сформулювати дещо нове. Ця форма мовлення є більш складною і забезпечується більш складним складом психологічних процесів» Суб'єкт повинен зрозуміти запитання і потім вибрати з усіх альтернатив, які

виникають, одну і сформулювати активне висловлювання, яке не відтворює запитання.

Зміст і структура діалогів залежать від теми і мети висловлювання, умов та обставин мовлення, індивідуальних якостей співрозмовників. У процесі діалогу дитина навчається довільності свого висловлювання, у неї розвивається вміння слідкувати за логікою свого висловлювання, тобто у діалозі відбувається зародження і розвиток навичок монологічного мовлення».

Слід зазначити, що ці дві форми мовлення відрізняються і мотивами. Монологічне мовлення стимулюється внутрішніми мотивами, і його зміст та мовні засоби вибирає той, хто говорить. Діалогічне мовлення стимулюється не тільки внутрішніми, але й зовнішніми мотивами (ситуація, в якій відбувається діалог, репліки співрозмовника).

Не зважаючи на суттєві відмінності, діалог і монолог взаємопов'язані один з одним. У процесі спілкування монологічне мовлення органічно вплітається у діалогічне, а монолог може мати діалогічні властивості. Часто спілкування проходить у формі діалогу з монологічними вставками, коли поряд із короткими репліками використовуються більш розгорнуті висловлювання, які складаються з декількох речень і містять різну інформацію.

Цей взаємозв'язок необхідно враховувати під час навчання дітей іноземної мови.

Звідси випливає, що навчання англійському діалогічному мовленню має ґрунтуватися на принципах його двобічного характеру і функціональності типів, поетапності навчання.

Отже, виокремимо основні особливості навчання дітей дошкільного віку англійського діалогічного мовлення: навчати дошкільників англійського діалогічного мовлення слід використовуючи методи і форми організації освітнього процесу, рекомендовані для роботи з дітьми дошкільного віку.

Методика навчання дошкільників англійської мови має враховувати їх загальний комунікативний розвиток у спілкуванні рідною мовою.

У процесі навчання не повинно відбуватися розширення словникового запасу з англійської мови лише за допомогою вивчення віршів і пісень. Зміст занять з англійської мови передусім має бути спрямований на систематичне і цілеспрямоване формування в дітей дошкільного віку вмінь аудіювання, діалогічного і монологічного мовлення англійською мовою, як основних складових іншомовного спілкування.

Керівникам гуртків з англійської мови слід пам'ятати, що навички і уміння діалогічного мовлення є основою оволодіння монологом. Під час навчання діалогічного мовлення створюються передумови оволодіння розповіданням, описом. Цьому допомагає і зв'язність діалогу: послідовність реплік, обумовлена темою розмови, логіко-смісловий зв'язок окремих висловлювань між собою.

У ранньому дитинстві формування діалогічного мовлення випереджує становлення монологічного, а у подальшому робота з розвитку цих двох форм мовлення проходить паралельно.

За мірою зростання дитини збільшується її потреба у спілкуванні, що у свою чергу, стимулює накопичення і розвиток у неї мовленнєвих умінь і навичок (зростає їх кількісний склад, ускладнюється структура, удосконалюється якість).

За умови методично правильної організації процесу навчання англійської мови, з урахування вікових та індивідуальних особливостей дітей дошкільного віку, до початку навчання в школі дитина досягає такого рівня удосконалення мовленнєвих умінь і навичок, який забезпечує їй необхідне структурне і смислове оформлення висловлювань у різних формах – у відповідності із задумом, умовами і метою спілкування.

1.3. Рольова гра як засіб формування англomовної компетентності в дітей старшого дошкільного віку

«Без гри немає і не може бути повноцінного розумового розвитку. Гра це величезне світле вікно, через яке в духовний світ дитини вливається живлющий потік уявлень, понять про навколишній світ. Гра – це іскра, що запалює вогник допитливості». В. Сухомлинський.

На нашу думку, правильним буде почати з того, що ж таке гра і як вона з'явилася. Сам термін «гра» на різних мовах відповідає поняттям про жарт і сміху, легкості і задоволенні і вказує на зв'язок цього процесу з позитивними емоціями. Вершиною еволюції ігрової діяльності є сюжетна або рольова гра, за термінологією Л. Виготського «уявна ситуація».

Розбіжність змісту ігрової дії і складових його операцій призводить до того, що дитина грає в уявній ситуації, породжуючи і стимулюючи тим самим процес уяви: Робота з образами, що пронизує всю ігрову діяльність, стимулює процеси мислення.

За М. Строніним [11], гра – особливо організоване заняття, що вимагає напруги емоційних і розумових сил. Гра завжди припускає ухвалення рішення – як поступити, що сказати, а бажання вирішити ці питання загострює розумову діяльність граючих. Для дітей гра насамперед – захоплююче заняття, тому вона і приваблює педагогів.

Незважаючи на чіткі умови гри і обмеженість використовуваного мовного матеріалу, в ній обов'язково є елемент несподіванки. Почувши несподіване запитання, дитина негайно починає думати, як же на нього відповісти. Тому для гри характерна спонтанність мовлення. Мовне спілкування, що включає в себе не тільки власне мова, але й жест, міміку і т.д., має цілеспрямованість і носить обов'язковий характер.

М. Стронін розглядає гру як ситуативно-варіативну вправу, із властивими реальному спілкуванню ознаками – емоційністю, спонтанністю, цілеспрямованістю мовного впливу.

Питанням існування гри займався академік Д. Ельконін. Науковець зазначає, що неможливо точно визначити історичний момент, коли вперше виникає рольова гра. Він може бути різним у різних народів залежно від умов їх існувань і форм переходу на більш високий щабель розвитку. На ранніх етапах розвитку людського суспільства, коли продуктивні сили перебували ще на примітивному рівні і суспільство не могло прогодувати своїх дітей, а знаряддя праці дозволяли безпосередньо, без якої спеціальної підготовки включати своїх дітей в працю дорослих, не було ні спеціальних вправ в оволодінні знаряддями праці, ні тим більше рольової гри. Діти входили в життя дорослих, опановували знаряддями праці і всіма відносинами, беручи безпосередню участь у праці дорослих. На вищому ступені розвитку включення дітей в найбільш важливі галузі трудової діяльності вимагало спеціальної підготовки, яка проходила на зменшених за своїми формам знаряддях. На цьому етапі розвитку виникають одночасно два зміни в характері виховання та процесі формування дитини як члена суспільства. Перше з них полягає в тому, що виділяються деякі загальні здібності, необхідні для оволодіння якими знаряддями (розвиток зорово-рухових координацій, дрібних і точних рухів, спритності і т.п.), і суспільство створює для вправи цих якостей особливі предмети.

Друга зміна полягає в появі символічної іграшки. При її допомоги діти відтворюють ті сфери життя і виробництва, в які вони ще не включені, але до яких прагнуть [4].

Таким чином, можна сформулювати найважливіше для теорії рольової гри положення: рольова гра виникає в ході історичного розвитку суспільства в результаті зміни місця дитини в системі суспільних відносин. Вона, отже, соціальна за своїм походженням, за своєю природою; її виникнення

пов'язане не з дією будь-яких внутрішніх, вроджених інстинктивних сил, а з цілком певними соціальними умовами життя дитини в суспільстві.

Таким чином, гра поряд із працею й навчанням – один із основних видів діяльності людини, дивний феномен нашого існування. Гра як феномен культури навчає, виховує, розвиває, соціалізує, розважає, дає відпочинок.

Письменник Ю. Нагібін так оцінює значення гри в дитинстві: «У грі виявляється характер дитини, його погляди на життя, його ідеали. Самі того не усвідомлюючи, діти в процесі гри наближаються до рішення складних життєвих проблем».

К. Ушинський, автор теорії духовного розвитку дитини у грі, уперше висунув ідею про використання гри в загальній системі виховання, у справі підготовки дитини через гру до трудової діяльності. Він стверджував, що у грі об'єднуються одночасне прагнення, відчуття і уявлення [33].

За визначенням, «гра – це вид діяльності в умовах ситуацій, спрямованих на відтворення і засвоєння суспільного досвіду, у якому складається й удосконалюється самоврядування поведінням» [28].

У педагогічній практиці рольова гра виконує такі функції [2; 6]: розважальну (це основна функція гри – розважити, надихнути, викликати інтерес); комунікативну: освоєння діалектики спілкування; самореалізації у грі; терапевтичну: подолання різних труднощів, що виникають в інших видах життєдіяльності; діагностичну: виявлення відхилень від нормативної поведінки, самопізнання в процесі гри; корекційну: внесення позитивних змін у структуру особистісних показників; міжнаціональної комунікації: засвоєння єдиних для всіх людей соціально-культурних цінностей; соціалізації: включення в систему суспільних відносин, засвоєння норм.

Згідно з В. Артемовим [2], В. Філатовим [33], Г. Яцковською [33], рольові ігри мають чотири головні риси: вільна розвиваюча діяльність, що починається лише за бажанням дитини, заради задоволення від самого процесу діяльності (процедурне задоволення); творчий, значною мірою

імпровізаційний, дуже активний характер цієї діяльності («поле творчості»); емоційна піднесеність діяльності, емоційна напруга; наявність прямих чи непрямих правил, що відбивають зміст гри, логічну послідовність її розвитку.

У структуру рольової гри як діяльності органічно входить з'ясування мети, планування, реалізація мети, а також аналіз результатів, у яких особистість цілком реалізує себе як суб'єкт. Мотивація ігрової діяльності забезпечується її добровільністю, можливостями вибору й елементами змагальності, задоволення потреби в самоствердженні, самореалізації.

У структуру гри як процесу входять: ролі, узяті на себе учасниками; ігрові дії як засіб реалізації цих ролей; ігрове вживання предметів, тобто заміщення реальних речей ігровими, умовними; реальні відносини між учасниками; сюжет (зміст) – область дійсності, умовно відтворена в грі [33].

У методичній літературі виділяють такі види рольової гри: імітаційні, творчі, ігри-змагання.

В залежності від складності мовленнєвого завдання, що пропонується для використання рольової гри, та її тривалості розрізняють такі рольові ігри: керовані / контрольовані (controlled role-play) – у таких рольових іграх учасники використовують готові запропоновані репліки; напівкеровані / контрольовані (semi-controlled role-play) – діти отримують опис сюжету рольової гри і своїх ролей; вільні / некеровані (free role-play) – дітям пропонується лише тема рольової гри і розподіл ролей; епізодичні (small-scale role-play) – розігрується лише окремий епізод рольової гри [5].

Значення рольової гри неможливо вичерпати й оцінити розважальними можливостями. У тім і складається її феномен, що, будучи розвагою, відпочинком, вона здатна перерости в навчання, у творчість, у модель людських відносин і проявів у праці.

Іноді сюжетно-рольові ігри створюються самими дітьми. Вони розрізняються: по змісту (відображення побуту, праці дорослих, громадського життя); по організації, кількості учасників (індивідуальні,

групові, колективні); по виду (ігри, сюжет яких придумують самі діти, ігри-драматизації – розігрування казок і оповідань) [28].

Ідея використання рольової поведінки в освітній діяльності отримала підтримку з боку теорії ролей, розробленої соціологами і соціопсихологами.

Соціальне середовище, у якій людина живе, виступає стосовно неї як первинна соціалізація, у ній вона поступово засвоює соціальний досвід, зафіксований у мові. Відповідно, при оволодінні іноземною мовою як засобом спілкування необхідно відтворити умови, подібні до умов, що існують при оволодінні рідною мовою. У цьому зв'язку соціологи говорять про вторинну соціалізацію, що імітує першу. Соціальні ролі в рамках вторинної соціалізації носять неминуче штучний, умовний характер. Міра умовності може бути різною: перевтілення в реальних людей, у літературних персонажів, у героїв казок і т.д. Елемент умовності і перевтілення присутній в усіх різновидах рольової гри [2].

Психологами встановлено, що в рольовій грі насамперед розвивається увага, увага й образне мислення дітей. Крім того, розвиток уваги є дуже важливим сам по собі, без нього неможлива навіть найпростіша людська діяльність [8].

Великий вплив здійснює рольова гра на розвиток у дітей здатності взаємодіяти з іншими людьми. Відтворюючи в грі взаємини дорослих, дитина освоює правила і способи спілкування, здобуває досвід взаєморозуміння, учиться пояснювати свої дії і наміри, координувати їх з іншими дітьми [7].

Результатами досліджень В. Артемова [2], О. Колесникової [29], М. Люшера [30] доводиться, що більшість дітей оцінюють рольові ігри позитивно, вбачаючи в них велику практичну корисність; що стосується педагогів, тут думки різко розходяться – частина з них відноситься до рольових ігор різко негативно. На їхню думку, розучування ролей приводить

до «примітивізації» мовлення дітей, збільшенню кількості помилок, збільшенню дисциплінарних проблем.

Дійсно, з подібними ускладненнями приходиться зіштовхуватися при проведенні ігор, але недоліки цього прийому з лишком заповнюються його перевагами, оскільки крім того, що рольова гра є одним із найефективніших методів вивчення іноземної мови, вона також допомагає спілкуванню, сприяє одержанню нових знань, правильній оцінці вчинків, розвитку комунікативних навичок людини, її сприйняття, пам'яті, мислення, уяви, емоцій, таких рис як спостережливість дисциплінованість та уважність, а також рольові ігри мають велику методичну цінність, вони цікаві як дітям такі педагогу. Окрім того, варто зауважити, що це не стосується процесу навчання іноземної мови дітей дошкільного віку, оскільки дошкільники не заучують напам'ять репліки іноземною мовою. Використання рольових ігор на заняттях з англійської мови для формування навичок діалогічного мовлення можливе лише тоді, коли діти оволоділи певними граматичними структурами і є можливість їх активізувати в спілкуванні.

До того ж більшість науковців все-таки схиляються до думки, що оволодіння формами усного іншомовного спілкування можливо тільки в рольових іграх, але успішність гри залежить від рівня і старанності її підготовки, правильності організації, регулярності застосування даного прийому навчання і, звичайно, від майстерності педагога і його відданості своїй справі [35].

У межах нашої теми нашого наукового дослідження: «Розвиток діалогічного мовлення старших дошкільників на заняттях з англійської мови засобом рольової гри» важливим є те, що мовна комунікація не існує сама по собі, а створюється у процесі соціальної взаємодії з іншими людьми. Якщо засоби мови можна вивчити і без спілкування з партнерами, то оволодіти самою мовою можливо лише в процесі комунікації. Традиційна система побудови занять не забезпечує відповідних умов для формування і розвитку

навичок іншомовного спілкування, а рольова гра це простий спосіб пізнання людиною навколишньої дійсності, один із найдоступніших шляхів до оволодіння знаннями, уміннями, навичками; формування іншомовної комунікативної компетентності. Питання необхідності раціональної організації дітей дошкільного віку на заняттях з англійської мови засобами рольової гри вимагає ретельного і детального вивчення.

Необхідність введення методів активного навчання, зокрема ігрових в освітній процес, висвітлюється в науково-методичній літературі та публікаціях багатьох науковців. Розробкою ігрових форм і методів навчання іноземної мови займалися: О. Вишневський, А. Деркач, Г. Китайгородська, Н. Красовська, Т. Олійник, С. Щербак та ін.

Питанням рольової гри у процесі навчання діалогічного мовлення займалися: М. Вайсбурд, М. Дворник, О. Калимуліна, О. Колесникова, Л. Конешева, Е. Масликова, Р. Мільруд, В. Скалкін, В. Філатов, А. Щукін та ін.

Науковці зазначають, що саме комунікативний підхід є методичним стандартом до навчання іноземним мовам. Реалізація комунікативного підходу в освітньому процесі з іноземної мови означає, що формування іншомовних мовленнєвих навичок і умінь відбувається шляхом і завдяки здійсненню тим, хто навчається, іншомовної мовленнєвої діяльності. Іншими словами, оволодіння засобами спілкування (фонетичними, лексичними, граматичними) спрямоване на їх практичне застосування у процесі спілкування. Оволодіння уміннями говоріння, аудіювання, читання та письма здійснюється шляхом реалізації цих видів мовленнєвої діяльності у процесі навчання в умовах, що моделюють ситуації реального спілкування [34]. Мова йде про ефективність рольової гри, яка забезпечує високу активність кожного учасника освітнього процесу. І, хоча, незважаючи на те, що різні ролі відрізняються об'ємом рольових реплік, кожен із учасників бере активну участь в ігровій діяльності, навіть якщо він отримує невеликі за змістом ролі.

Ми погоджуємося з О. Колесниковою, що рольова гра вчить дітей відчувати соціальне використання іноземної мови. Хорошим співрозмовником є не той, хто краще застосовує мовленнєві структури, а той, хто здатний найчіткіше розпізнати (інтерпретувати) ситуацію, в якій знаходяться партнери по спілкуванню, врахувати вже відому інформацію (з власного досвіду, ситуації) та вибрати ті лінгвістичні засоби, які будуть ефективними для спілкування [6].

Для успішного проведення рольової гри необхідна постійна концентрація уваги всіх гравців за її перебігом. Для того, щоб вчасно й правильно виступити зі своєю реплікою, навіть ті учасники, які мають невелику роль, повинні постійно зосереджуватися над отриманою інформацією, обробляти й оцінювати її. Різноманітність ролей допомагає вирішити проблему неоднорідності групи як щодо мовної підготовки її учасників, так і щодо індивідуальних особливостей кожної дитини. Перевага рольової гри над іншими методами навчання полягає в тому, що надто сором'язливим і невпевненим у собі дітям легше говорити, «сховавшись» за роль. Відповідно знімається психологічна напруга учасників гри, підвищується їх комунікабельність.

Роль педагога в процесі гри постійно змінюється. На початку гри він активно контролює діяльність учасників, але поступово його роль зводиться до ролі активного спостерігача. Саме на викладачеві лежить відповідальність за успіх гри. Він повинен чітко визначити цілі гри та її складові елементи, створити такі умови, коли досягається максимальна зацікавленість дітей [36].

Найбільш розповсюджені форми рольових ігор: презентація, інтерв'ю, подорож, екскурсія, казка, репортаж тощо. Досягнути високого рівня комунікативної компетентності в іноземній мові, не знаходячись серед її носіїв, дуже важко. Тому важливим завданням педагога є створення на занятті з іноземної мови реальних і уявлених ситуацій спілкування, використовуючи для цього різні форми роботи.

Доцільність використання на заняттях з англійської мови в закладах дошкільної освіти рольових ігор обумовлена тим, що під час гри всі мають рівний статус. Гра під силу всім дітям дошкільного віку. Слабкий у мовній підготовці дошкільник може стати першим у грі.

Під час навчання дошкільників мовленнєва діяльність є і об'єктом і засобом навчання. Модель оволодіння іншомовною мовленнєвою діяльністю у процесі такого навчання передбачає рух від актів діяльності з використанням нерозділених на мовні елементи комунікативних блоків, через осмислення мовної структури знову до актів діяльності, але вже на іншому рівні (Г. Китайгородська).

Для навчання дошкільників англійської мови повинні використовуватись форми і методи, які базуються на використанні різноманітних компонентів ігрової діяльності у поєднанні з виконанням різноманітних вправ та таких прийомів як запитання, демонстрація різноманітного унаочнення, вказівка, пояснення та ін. Характерним для поведінки дітей на заняттях має бути їх активна ігрова та оперативна діяльність.

Специфіка застосування ігрових методів при навчанні дошкільників англійської мови, перш за все, полягає в тому, що на заняттях педагог постійно виконує роль режисера-організатора і ведучого учасника ігрової діяльності. Він враховує уже набутий дітьми досвід участі у іграх.

Використання ігор на заняттях з англійської мови є важливим чинником того, що діти без ускладнень усвідомлюють зміст, творчий задум, сюжет, роль, правила, ігрові та організаційні взаємини, інші ознаки гри, а головне – краще розуміють навчальні завдання. Цим запобігається перетворення заняття в гру-розвагу.

Гра виступає провідним методом на заняттях з розвитку англійської мови, у грі дії дітей регулюються ігровими правилами та завданнями.

Дидактичні ігри на заняттях з англійської мови покликані своїм змістом здійснювати навчання, нести в собі навчальні завдання, розв'язання яких повинно реалізовуватися засобами активної, захоплюючої ігрової діяльності (Л. Артемова, А. Богуш). На заняттях за основу ігрового сюжету береться життєвий досвід, конкретна діяльність з предметами-іграшками, дії в ігрових ситуаціях, імпровізація дітей. Розв'язання дидактичних завдань має бути пов'язане з виконанням предметної діяльності, рухів, тренуванням вимови, мовленням, слухання музики.

Модель кожного заняття – це уявні ігрова ситуація в повному розгорнутому вигляді, що як норма, охоплює всю тривалість заняття. Керівництво ігровою діяльністю передбачає ознайомлення із змістом та правилами гри, особливістю контролю за виконанням ігрових навчальних завдань. Необхідність дотримуватися цих вимог та вимоги урізноманітнювати види ігрової діяльності дітей диктує запровадження в освітній процес певним чином стандартизованих підходів до здійснення ігрової діяльності на заняттях (Т. Шкваріна).

Рольова гра як методичний прийом навчання іноземних мов одержала широке застосування у практиці. Рольова гра деякими зарубіжними методистами (J. Revell, J. Jaylor) визначається як спонтанна поведінка того, хто навчається, його реакція на поведінку інших людей, що беруть участь в гіпотетичній ситуації. Методист D. Verne дотримується такої самої думки. Він визначає рольову гру як прийом, коли дитина повинна вільно імпровізувати в межах заданої ситуації, виступаючи в ролі одного із її учасників. Рольова гра належить до групи активних засобів навчання, допомагає активізувати мовну діяльність дошкільників, формує у них уміння самостійно висловлювати свої думки, виховує в дітей почуття впевненості в собі, сприяє створенню психологічного позитивного мікроклімату на занятті, залучає до активної мовленнєвої діяльності всіх дітей.

Для дошкільників рольова гра – це ігрова діяльність, в якій вони беруть на себе певні ролі і виконують їх. Навчальний характер цієї діяльності дітьми не усвідомлюється. Рольова гра, окрім того, має велике виховне значення. До переваг використання рольової гри на заняттях з англійської мови можна віднести також і те, що гра допомагає згуртувати колектив, залучаючи до активної діяльності сором'язливих чи несміливих; у рольових іграх виховується свідомість, дисципліна, взаємодопомога, вміння відстояти свою точку зору. Структура рольової гри складається з трьох основних компонентів: ролі, вихідної початкової ситуації та рольової дії.

Визначаються такі основні правила рольової гри: дошкільнику пропонується поставити себе в ситуацію, яка може виникнути за межами дитячого садка, в реальному житті. Це може бути все, що завгодно: від зустрічі знайомого на вулиці, до більш складної ситуації. Дошкільнику необхідно адаптуватися в даній ролі в потрібній ситуації. В одному випадку він може грати сам себе, в іншому йому доведеться взяти на себе уявну роль. Учасникам рольової гри необхідно поводитися таким чином, ніби все відбувається в реальному житті, їх поведінка має відповідати ролі, яку вони виконують. Учасники гри повинні сконцентрувати свою увагу на комунікативному використанні одиниць мови, а не на звичній практиці їх відпрацювання та закріплення в мовленні.

Кінцевою метою рольової гри на заняттях з англійської мови з метою формування навичок діалогічного мовлення у старших дошкільників є відпрацьовування комунікативних навичок та умінь. Педагогу необхідно лише створити умовну ситуацію, в якій «відбувається невимушене спілкування з обігруванням соціальних ролей», тобто моделюються реальні умови комунікації.

Вважаємо за доцільне коротко розглянути сутність діалогічного мовлення. Діалогічне мовлення – це процес мовленнєвої взаємодії двох або

більше учасників спілкування. Тому в межах мовленнєвого акту кожен з учасників по черзі виступає як слухач і як мовець [30].

Діалогічне мовлення виконує такі комунікативні функції: запити інформації – повідомлення інформації; пропозиції (у формі прохання, наказу, поради), прийняття/ неприйняття запропонованого; обміну судженнями / думками / враженнями; взаємопереконання / обґрунтування своєї точки зору.

Кожна з цих функцій має свої специфічні мовні засоби і є доміантною у відповідному типі діалогу. Діалогічне мовлення завжди вмотивоване. Як і монологічне, характеризується зверненістю. Однією з найважливіших психологічних особливостей діалогічного мовлення є його ситуативність [34]

Характерною особливістю діалогічного мовлення є його емоційна забарвленість. Іншою визначальною рисою діалогічного мовлення є його спонтанність.

Діалогічне мовлення має двосторонній характер. Спілкуючись, співрозмовник виступає то в ролі мовця, то слухача, який повинен реагувати на репліку партнера.

Будь-який діалог складається з окремих взаємопов'язаних висловлювань. Такі висловлювання, називають реплікою. Сукупність реплік, що характеризується структурною, інтонаційною та семантичною завершеністю, називають діалогічною єдністю [31].

На заняттях з англійської мови діти мають навчитися: починати розмову, використовуючи ініціативну репліку; правильно і швидко реагувати на ініціативну репліку співрозмовника реактивною реплікою; підтримувати бесіду, тобто з метою продовження розмови вживати не суто реактивні, а реактивно-ініціативні репліки [35].

Найбільш типовими комунікативними завданнями діалогу є: розпитати, попросити, запропонувати, повідомити, описати, розповісти, пояснити, оцінити, заперечити, обґрунтувати. Для цього діти мають оволодіти різними функціональними типами діалогів. Існує чотири основних типи: діалог-

розпитування, діалог-домовленість, діалог-обмін враженнями та діалог-обговорення.

Діалог-розпитування може бути одностороннім або двостороннім. У першому випадку ініціатива запитувати інформацію належить лише одному партнеру, у другому – кожному з них. Двосторонній діалог-розпитування розвиває ініціативність обох партнерів, характерну для природного спілкування [34]

Діалог-домовленість використовується при вирішенні співрозмовниками питання про плани та наміри, він є найбільш посильним для дітей дошкільного віку.

Наступним за складністю є діалог-обмін враженнями, метою якого є виклад власного бачення якогось предмета, події, явища, коли співрозмовники висловлюють свою думку, наводять аргументи для доказу, погоджуються з точкою зору партнера або спростовують її. При цьому ініціатива ведення бесіди є двосторонньою [40].

Найскладнішим для оволодіння є діалог-обговорення, коли співрозмовники прагнуть виробити якесь рішення, дійти певних висновків, переконати один одного в чомусь.

Запропоновані Базовим компонентом дошкільної освіти державні стандарти з іноземної мови для дітей дошкільного віку передбачають в уміння підтримувати спілкування із співрозмовниками у межах визначеної тематики і сфер спілкування, завершувати спілкування, використовуючи для цього відповідні зразки мовленнєвого етикету, прийнятого у країні, мова якої вивчається; на елементарному початковому рівні ініціювати і підтримувати діалоги. Навички і вміння формуються у дітей поетапно в процесі виконання системи вправ [40].

У навчанні діалогічного мовлення можна виділити три етапи: засвоєння дітьми діалогічних єдностей (діалогічна єдність – сукупність реплік, що характеризується структурною, інтонаційною та семантичною

завершеністю); засвоєння мікродіалогів (мікродіалог розглядають як засіб вираження основних комунікативних інтенцій партнерів по спілкуванню. Він є імпліцитною структурою, основою розгорнутого діалогу і включає взаємопов'язані ланцюжки діалогічних едностей, як іще називаються діалогічним цілим. Мікродіалоги відрізняються від діалогічних едностей не лише обсягом, але й своєю відносною завершеністю. Власне діалог (розгорнутий діалог) складається з двох-трьох мікродіалогів), що ж стосується дітей дошкільного віку, то мікродіалогами є граматичні структури-зразки; самостійне складання дітьми власних діалогів (діалог – це різновид прямої мови, одна з форм передачі чужої мови, мови двох чи більше осіб) [38].

Відповідно до зазначених етапів в системі вправ для навчання діалогічного мовлення розрізняємо три послідовні групи: I група – вправи на засвоєння діалогічних едностей (мета цієї групи – навчити дітей самостійно вживати різні види діалогічних едностей. Це рецептивно-продуктивні вправи на обмін репліками); II група – вправи на оволодіння мікродіалогами на основі засвоєних діалогічних едностей (мета – навчити дітей об'єднувати засвоєні ними діалогічні едності у мікродіалоги. До цієї групи належать рецептивно-продуктивні комунікативні вправи, які допускають використання штучно створених вербальних опор. Опори допомагають дітям долати труднощі); III група – вправи на складання дітьми власних діалогів різних функціональних типів (мета – навчити дітей створювати власні діалоги різних функціональних типів на основі запропонованої комунікативної ситуації) [38].

Важливо, що в усіх трьох групах може застосовуватись рольова гра.

Гра допомагає зробити процес навчання цікавим, захоплюючим. Під час рольової гри діти виступають суб'єктами ігрового процесу, його активними творцями. У грі навіть інтелектуально-пасивна дитина спроможна виконати таке завдання, яке їй важко дається у звичайному житті, тому що

тут існує певна умовність і немає такої жорстокої смуги оцінювання, яку відчуває на собі школяр з перших же днів навчання, адже це гра. Відчуття рівності, атмосфера захопленості дають можливість дітям подолати скутість, зняти мовний бар'єр, в тому, знизити тривожність, напруження, негативне ставлення учнів до навчальної діяльності, тощо. Застосування рольової гри на всіх трьох етапах роботи над діалогічним мовленням позитивно впливає на розвиток в дітей навичок і вмінь вести діалог: збільшується обсяг висловлювання і темп мовлення, діалогічні єдності стають більш різноманітними, підвищується ініціативність дітей, емоційність їх висловлювань тощо. Крім того, рольова гра створює сприятливий психологічний клімат на занятті, збуджує інтерес до вивчення предмета, прагнення до участі у спілкуванні [23].

Проілюструємо конкретними прикладами використання рольових ігор на заняттях з англійської мови з метою розвитку діалогічного мовлення в дітей старшого дошкільного віку.

Рецептивні ігри.

Цей тип вправ має місце під час етапу введення діалогу-зразка на першому занятті підциклу. Педагог ознайомлює дітей із діалогом, діти уважно слухають, обігрують його. На наступних заняттях діти разом з педагогом розучують репліки діалогу в ігрових ситуаціях.

Репродуктивні ігри.

Діти слідом за педагогом вчаться відтворювати репліки діалогу. Використовуються різні наочні засоби, екстра- та паралінгвістичні засоби, рухи, ігри «Коти м'яч», «Снігова куля», «Хоровод», «Луна», «Потяг», «Рухомі шеренги» та ін.

Перед початком проведення ігор педагог інструктує дітей, сам чітко проговорює репліку. Наприклад, педагог говорить: «Where do you live?» – і котить м'яч дитині та повторює: «Where do you live?». Вправи виконуються у режимах «педагог – діти», «педагог – одна дитина».

Ігрові вправи рецептивно-репродуктивного характеру. Можна використовувати ігри «Коти м'яч», «Живі шеренги», «Снігова куля», які, на відміну від попередніх із тією самою назвою, ускладнюються тим, що діти не повторюють за педагогом репліку, а відповідають на неї. Перед початком проведення ігор педагог інструктує: «Я запитую: «Де ти живеш?», а ти відповідай: «Я живу в ...». Лише після виконання серії таких вправ можна перейти до сюжетно-рольових ігор. Педагог пропонує дітям пограти в гру : «Я – поліцейський, ви – власники автомобілів». Я запитую: «Де ви живете? Where do you live?, ви відповідаєте: «I live in ...». Діти їздять по кімнатах на уявних машинах. Policeman: «Where do you live?». A driver: «I live in...».

Продуктивні (творчі) ігрові вправи. Це найскладніший тип вправ. У запропонованих ситуаціях спілкування діти мають самі створити діалоги за аналогією до діалога-зразка, уведеного на перших заняттях і репліки якого розучувались на другому і третьому заняттях. Педагог пропонує ігрову комунікативну ситуацію, а діти самостійно реалізують спілкування, звісно, за допомогою керівника гуртка.

Наприклад, педагог каже: «Діти, ви всі будете автомобілістами, а Саша – поліцейським. Ми одягнемо Саші шапку з надписом «Police», а ви візьміть у руки ось ці рулі і будете їздити. Саша запитуватиме: «What is you name?», «Where do you live?», а ви відповідайте: «My name is...», «I live in...». Педагог має володіти великим терпінням і оптимізмом, щоб добитися результату в навчанні говоріння, зокрема діалогічного мовлення.

Щоб реалізувати діяльність говоріння, у дітей обов'язково мають бути хоча б на достатньому рівні сформовані мовленнєві навички (автоматизми) – вимовні (артикуляційні та інтонаційні), лексичні та граматичні в процесі використання іншомовних граматичних структур.

Отже, проаналізувавши низку наукової та методичної літератури, ми дійшли висновків, що вивчення англійської мови за допомогою методу дидактичних ігор сприяє активізації засвоєння навчального матеріалу,

позитивно впливає на різні сфери розвитку дітей дошкільного віку, забезпечує певний рівень комунікативної діяльності в процесі виконання ігрових завдань, формує колективні навички співпраці.

На заняттях з англійської мови в закладах дошкільної освіти рольову гру можна розглядати і як прийом, і як засіб особистісно-орієнтованого підходу. Адже умови і проведення гри надають можливості для здійснення індивідуалізації: підбору мовленнєвих партнерів і груп з урахуванням спільності їх інтересів, варіативних мовленнєвих завдань, підбору мовленнєвих партнерів з урахуванням їх рівня володіння іноземною мовою.

Перевага рольової гри над іншими методами у процесі формування навичок діалогічного мовлення в дітей старшого дошкільного віку полягає в тому, що надто сором'язливим і невпевненим у собі дітям легше говорити, «сховавшись» за роль. Відповідно знімається психологічна напруга учасників гри, підвищується їх комунікабельність.

Роль педагога в процесі гри постійно змінюється. На початку гри він активно контролює діяльність учасників, але поступово його роль зводиться до ролі активного спостерігача. Саме на викладачеві лежить відповідальність за успіх гри. Він повинен чітко визначити цілі гри та її складові елементи, створити такі умови, коли досягається максимальна зацікавленість дітей у навчанні англійської мови.

Питання необхідності раціональної організації дітей дошкільного віку на заняттях з англійської мови засобами рольової гри вимагає ретельного і детального вивчення, а особливо недослідженим залишається аспект розвитку діалогічного мовлення старших дошкільників на заняттях з англійської мови засобом рольової гри.

Висновки до першого розділу

Як показує теоретичний аналіз проблема навчання дітей дошкільного віку іноземної мови не нова. Науковці (психологи, педагоги, лінгвісти) зазначають, що оволодіння старшими дошкільниками англійською мовою не лише розвиває їх індивідуальні мовленнєві здібності, але й створює передумови для подальшого засвоєння інших мов, виховує толерантне ставлення до носіїв інонаціональної культури, мови загалом.

Ефективність раннього навчання дітей дошкільного віку іноземної мови засвідчують численні сучасні психолого-педагогічні дослідження. Зокрема, зазначається про значні можливості дітей старшого дошкільного віку, особливий вплив навчання та виховання на всебічний розвиток особистості дитини, на сенситивність цього віку до засвоєння іноземної мови.

Навчання англійської мови в закладах дошкільної освіти мусить спрямовуватися на набуття дітьми елементарних навичок і вмінь усного спілкування, на підвищення рівня їхньої мовленнєвої активності; має підпорядковуватися чинній програмі виховання в закладах дошкільної освіти, бути систематичним, організованим, урахувати загальні дидактичні та суто методичні принципи опанування дошкільниками англійської мови, провідним із-поміж яких вважається комунікативна спрямованість навчання.

Основна функція зв'язного мовлення – комунікативна. Вона здійснюється у двох основних формах – діалозі та монологі.

Монологічне мовлення (а особливо в навчанні іноземної мови) є більш складним, довільним, більш організованим видом мовлення і тому потребує спеціального мовленнєвого виховання. первинною природною формою мовного спілкування, класичною формою мовленнєвого спілкування є діалог.

Діалог – це розмова двох або кількох людей. Він складається із

запитань та відповідей, не потребує розгорнутих речень, тому що їх зміст доповнюється мімікою, жестами, інтонаціями, а також ситуацією, обстановкою, в якій перебувають співрозмовники. Це необхідно враховувати під час навчання дітей іноземної мови та формування в дітей старшого дошкільного віку англомовної компетентності.

На заняттях з англійської мови в закладах дошкільної освіти рольову гру можна розглядати, як прийом та засіб особистісно-орієнтованого підходу.

Перевага рольової гри над іншими методами у процесі формування в дітей старшого дошкільного віку англомовної компетентності полягає в тому, що надто сором'язливим і невпевненим у собі дітям легше говорити, «сховавшись» за роль. Відповідно знімається психологічна напруга учасників гри, підвищується їх комунікабельність.

Застосування рольової гри на всіх етапах роботи з формування англомовної компетентності в дітей старшого дошкільного віку позитивно впливає на розвиток в дітей навичок і вмінь вести діалог: збільшується обсяг висловлювання і темп мовлення, діалогічні єдності стають більш різноманітними, підвищується ініціативність дітей, емоційність їх висловлювань тощо. Крім того, рольова гра створює сприятливий психологічний клімат на занятті, збуджує інтерес до вивчення предмета, прагнення до участі у спілкуванні.

Роль педагога в процесі гри полягає в тому, що він повинен чітко визначити цілі гри та її складові елементи, створити такі умови, коли досягається максимальна зацікавленість дітей у навчанні англійської мови.

РОЗДІЛ II. ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБОМ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

2.1. Діагностика первинного рівня сформованості англomовної компетентності у дітей старшого дошкільного віку

З метою з'ясування ролі рольової гри у процесі формування англomовної компетентності у дітей старшого дошкільного віку на заняттях з англійської мови в закладах дошкільної освіти нами була організована і проведена експериментально-дослідна робота на базі Путивльського навчально-виховного об'єднання: спеціалізована загальноосвітня школа І ст.-гімназія – дошкільний навчальний заклад (центр розвитку дитини), Путивльської районної ради Сумської області.

Англomовну компетентність складають фонетичні, граматичні, лексичні, комунікативні вміння. Фонетичні вміння сприяють кращому розумінню одне одного під час діалогу, оскільки передбачають два взаємопов'язаних процеси: розвиток фонематичного слуху й артикуляцію звуків. Граматичне вміння (за К. Крутій) – це мовна дія, яка здійснюється за оптимальними параметрами: відсутність спрямованості свідомості на форму виконання дії; випадіння проміжних операцій, тобто редукованість, згорнутість дій; відсутність напруженості і швидкої втомлюваності тощо. Тривалість і змістовність діалогу тісно залежить від багатства лексичного запасу, вміння підібрати влучне слово. Комунікативні вміння – це вміння встановити контакт, розпочати та підтримувати розмову. З-поміж комунікативних умінь виокремлюємо такі: уважно слухати і правильно розуміти думку, виражену співрозмовником; формулювати власне судження, правильно виражати його засобом мови; змінювати слідом за думками

співрозмовника тему мовленнєвої взаємодії; підтримувати певний емоційний тон; слухати своє мовлення, вносити необхідні зміни.

Діалогічні вміння старших дошкільників ми розуміємо як уміння дітей взаємодіяти між собою, вступати в розмову, підтримувати й завершувати її відповідно до правил мовленнєвого етикету, доречно використовуючи усталені мовні вирази; висловлюватися логічно, зв'язно; правильно структурно й інтонаційно оформлювати мовлення.

Зауважимо, що у дошкільному віці ігрова діяльність є найбільш ефективним засобом формування англомовної лексичної компетентності, оскільки саме в процесі гри дошкільники набувають та засвоюють зразки граматично, лексично та фонетично правильного мовлення.

В іграх діти відтворюють діалоги персонажів. Це, власне й спонукало нас обрати рольові ігри як засіб формування англомовної компетентності в дітей старшого дошкільного віку.

Експериментальне дослідження проводилося у три послідовні взаємопов'язані етапи. На першому (констатувальному) етапі дослідження ми визначали первинні рівні сформованості англомовної компетентності у дітей старшого дошкільного віку, використовуючи ситуативно-ігровий підхід, а також, спостерігаючи за дітьми на заняттях.

Другий етап дослідження (формувальний) полягав у експериментальній перевірці впливу рольової гри на формування англомовної компетентності у дітей старшого дошкільного віку

Третій етап дослідження передбачав проведення контрольного обстеження дошкільників із метою виявлення ефективності рольової гри на формування англомовної компетентності у дітей старшого дошкільного віку.

Для з'ясування первинних рівнів сформованості англомовної компетентності у дітей старшого дошкільного віку ми розробили програму обстеження, яка містить: 1) методику обстеження; 2) систему диференціації отриманих результатів за критеріями та їх показниками.

Для того, щоб в даній ситуації виникло спілкування, необхідні певні мотиви, бо саме вони перетворюють будь-яку ситуацію в мовленнєву. Потенціальні співрозмовники можуть відчуті потребу, або необхідність проінформувати і запитати про щось; вплинути на когось, виразити своє ставлення; стимулювати до дії, підтримати розмову і т. п.

Моделювання ситуації як принцип навчання говоріння – це не тільки процес розробки системи і відбору мовно-мовленнєвого матеріалу, але і побудова системи вправ. Ситуативні вправи являють собою практичне втілення технології ситуативно-ігрового моделювання. Тому методика обстеження дітей дошкільного віку з метою виявлення первинних рівнів сформованості англomовної компетентності у дітей старшого дошкільного віку передбачала моделювання ігрових ситуацій на заняттях з англійської мови та математичну обробку даних.

Розробляючи критерії для визначення рівнів ми виходили з того, що вони є основою для порівняння, співставлення предметів чи явищ між собою, своєрідним еталоном вираженості певної якості. Критерії (від грец. *kriterion* – засіб судження, мірило) – як «мірило достовірності людських знань, їхньої відповідності об'єктивній дійсності» застосовуються під час оцінювання, визначення, класифікації, діагностування педагогічних явищ на основі загальнонаукових принципів. Критерії представляють собою сукупність показників, які дозволяють виділити певне явище з числа подібних.

Нами були розроблені наступні критерії: 1) мовний; 2) аудитивний; 3) діалогічний (Додаток Б).

Ми не виокремлювали окремо мотиваційний критерій, керуючись тим, що в основі ситуативно-ігрового методу вже лежить комунікативна ситуація, метою якої є стимулювати дітей до мовленнєвої дії – підтримати розмову, дати відповідь на запитання і т.п.

Відповідно до вищезазначених критеріїв ми виділили високий, середній, низький рівні сформованості англomовної компетентності у дітей

старшого дошкільного віку

Під рівнем сформованості англomовної компетентності у дітей старшого дошкільного віку ми розуміємо ступінь прояву виокремлених нами показників. Мовний – кількість правильно перекладених лексичних одиниць, словосполучень і граматичних структур з англійської мови рідною і навпаки; вжитих і вимовлених відповідно до норм англійської мови; 2) аудитивний фіксував кількість розуміння сприйнятих на слух лексичних одиниць, граматичних структур англomовного висловлювання; 3) діалогічний критерій фіксував кількість продукованих реплік різних функціональних типів, звернених і правильно оформлених у мовному відношенні.

Рівень сформованості в дітей умінь усного діалогічного мовлення визначався за узагальненими результатами виконання серії спеціально дібраних завдань. З урахуванням розбіжності результатів, сформованість діалогічних умінь дітей англійською мовою було представлено трьома рівнями: високим (18-20 балів), який характеризувався наявністю умінь перекладати з рідної англійською мовою і навпаки слова та словосполучення; розуміти почуті в помірному темпі мовлення речення, лексичні одиниці, словосполучення; з інтонаційною виразністю логічно висловлюватися за темою; підтримувати діалог, використовуючи репліки відповідно до ситуації спілкування (допускалися незначні мовні та мовленнєві помилки, що не впливали на зміст висловлювання, не спотворювали його значення), обсягом висловлювання в 4-5 фраз; середнім (12-17 балів), ознаками якого була демонстрація зазначених у характеристиці достатнього рівня вмінь, але обсяг висловлювань дорівнював максимум 3-4 реченням; при цьому діти робили значні мовні помилки, однак вони не змінювали змісту висловлювання; низьким (10-16 балів), що виявлявся в наявності певних знань мовного матеріалу, але слабких навичках і вміннях; обсяг висловлювання становив 1-2 фрази, при цьому були значні мовні помилки, які істотно спотворювали зміст висловлювання, структуру речень за типом висловлювання.

Реалізація нашої експериментальної роботи почалась із проведення констатувального етапу дослідження, що полягав у здійсненні комплексної роботи з дітьми 6-го року життя експериментальних та контрольних груп (ЕГ, КГ) із метою виявлення у них рівнів розвитку діалогічного мовлення за окресленими критеріями.

Комплексна робота передбачала проведення серії ситуативно-ігрових ситуацій та вправ.

Всі діагностувальні матеріали вміщено у Додатку В.

По завершенню констатувального етапу нами було отримано такі результати: за мовним критерієм на високому рівні 25 % КГ та 41,7% ЕГ; середній рівень – 58,3% КГ та 16,6% ЕГ; на низькому рівні 16,7 % – КГ та 41,7% ЕГ.

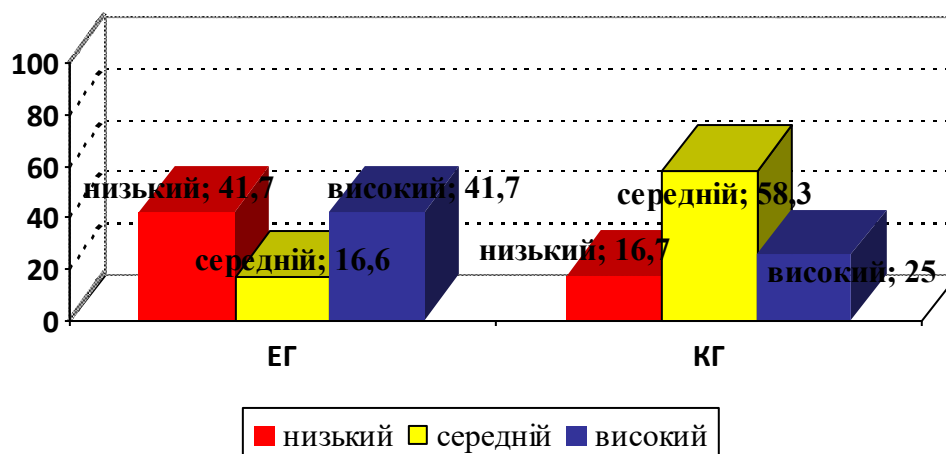
Проілюструємо прикладами.

Для того, щоб зацікавити дітей і мотивувати до гри діти спочатку мали відгадати: хто ж до них в гості завітає. Ми використовували нескладні речення англійською мовою: «It is small», «It is brown» Діти контрольної групи не змогли відгадати одразу, тому ми просили їх заплющити очі і, торкаючись іграшки відгадати.

Для гри, дитині, яка перекладала одягався бейджик з надписом «Translator» (Перекладач).

Для того, щоб решта дітей, які не перекладали не були пасивні, їм ми запропонували плескати в долоні, якщо слово перекладене правильно. Таким чином, ми не лише активізували всіх дітей на занятті, а й мали можливість перевірити сприймання дітьми на слух і розуміння всіма дітьми іншомовних лексичних одиниць.

**Рівні сформованості мовного критерію в старших дошкільників
(ЕГ, КГ) на констатувальному етапі експерименту (у %)**

Рис. 2.1. Співвідношення рівнів сформованості мовного критерію у старших дошкільників (ЕГ, КГ) на констатувальному етапі експерименту (у %)

За аудитивним критерієм були віднесені до високого рівня 33,3 % КГ, 50 % ЕГ, до середнього – 50 % КГ та ЕГ. На низькому рівні за аудитивним критерієм виявилось 16,7 % КГ, а дітей з низьким рівнем за вказаним критерієм з ЕГ не було виявлено взагалі.

Перш ніж проілюструвати прикладами виконання дітьми завдань, зазначимо, що методисти розрізняють два види аудіювання: аудіювання з повним розумінням та аудіювання з розумінням основного змісту почутого. Ми використовували аудіювання з повним розумінням, оскільки діти ще не володіють достатнім словниковим запасом лексичних одиниць та граматичних структур.

Перед початком аудіювання ми продумали послідовність його реалізації: підбрали матеріал для аудіювання (ілюстрації, картки); вибрали форму подачі відібраного матеріалу; відбрали опори, щоб полегшити процес

сприймання (наочність, міміка, жести, інтонація тощо); визначили кількість подачі матеріалу; обрали форму контролю.

Успішність перебігу аудіювання залежить від наявності в дітей потреби пізнати щось нове, інтересу до теми повідомлення, усвідомлення потреби вивчати іноземну мову, тобто від спрямованості на пізнавальну діяльність і її мотивацію. Саме ця спрямованість може зумовити як позитивний, так і негативний результат аудіювання. Саме задля цього нами були підібрані ігрові ситуації «My Flat» та «Edible-Inedible».

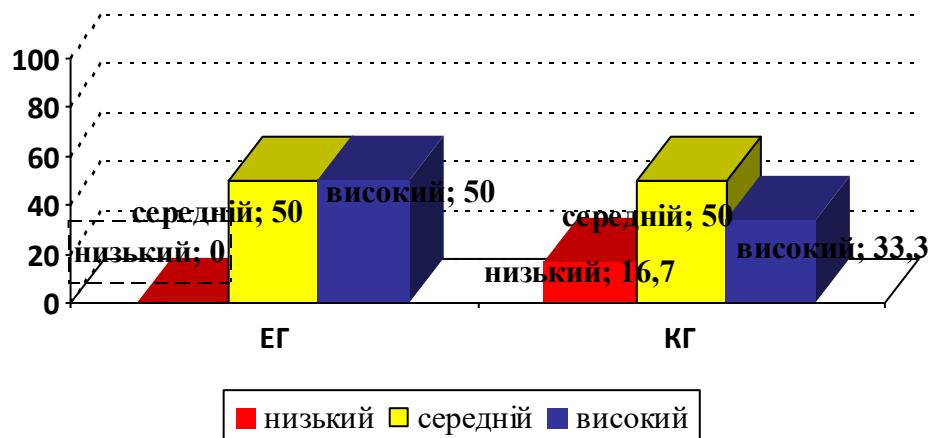
Відповідно до отриманих результатів можемо констатувати, що у дітей експериментальної групи аудитивні навички сформовані на більш високому рівні (низького рівня не було виявлено взагалі).

Діти обох груп виявляли зацікавленість до виконання завдань, а особливо цікавою була гра «My Flat». У кожного по-різному були розставлені меблі. Всі діти творчо підійшли до виконання завдання. Наприклад, Катя К. попросила ще одну картинку із зображенням крісла, і пояснила, що, якщо в гості хтось завітає, то потрібно, щоб було місце для відпочинку.

Діти КГ, яких було віднесено до низького рівня, сприймали на слух, але не знали перекладу лексичних одиниць і плуталися в назвах англійською мовою таких слів як: wardrobe, shelf, chair, armchair.

Узагальнені результати обстеження відображено на рисунку 2.2.

**Рівні сформованості аудитивних умінь у старших дошкільників
ЕГ та КГ на констатувальному етапі експерименту (у %)**

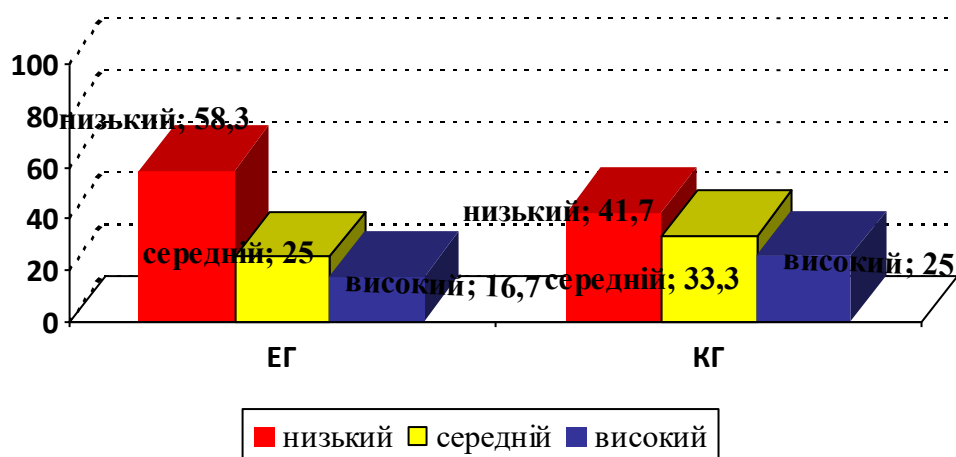
Рис. 2.2. Співвідношення рівнів сформованості аудитивних умінь у старших дошкільників ЕГ та КГ на констатувальному етапі експерименту (у %)

На наступному етапі нашого наукового дослідження ми ви являли ступінь сформованості діалогічного критерію у старших дошкільників. З цією метою ми створювали ігрові ситуації, які спонукали дітей до мовлення, активізували мовленнєву діяльність на заняттях з англійської мови (Додаток В).

Після проведення дослідження отримали такі результати. До високого рівня, віднесено 25 % дітей КГ та 16,7 % ЕГ. Це діти, які логічно будували речення, розуміли значення слів, які використовували, сприймали на слух граматичні конструкції та лексичні одиниці. Також не робили суттєвих помилок у вимові слів англійської мови.

До середнього рівня – 33 % дітей КГ і 25 % ЕГ і відповідно на низькому рівні – 41,7 % дітей КГ та 58,3 % ЕГ.

Рівні сформованості старших дошкільників за діалогічним критерієм у ЕГ і КГ на констатувальному етапі експерименту (у %)

Рис. 2.3. Рівні сформованості старших дошкільників за діалогічним критерієм у ЕГ і КГ на констатувальному етапі експерименту (у %)

Проаналізувавши всі результати обстеження, ми отримали такі дані, які демонструють рівні сформованості англomовної компетентності у дітей старшого дошкільного віку за критеріями (мовним, аудитивним та діалогічним) і занесли їх до таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Рівні сформованості англomовної компетентності у дітей старшого дошкільного віку за критеріями (мовним, аудитивним та діалогічним) на констатувальному етапі експерименту (у %)

Група (кількість осіб)	Рівень сформованості	Рівень розвитку за мовним критерієм		Рівень розвитку за аудитивним критерієм		Рівень розвитку за діалогічним критерієм	
		К-сть дітей	%	К-сть дітей	%	К-сть дітей	%
ЕГ	В	5	41,7	6	50	2	16,7
	С	2	16,6	6	50	3	25
	Н	5	41,7	-	-	7	58,3
КГ	В	3	25	4	33,3	3	25
	С	7	58,3	6	50	4	33,3
	Н	2	16,7	2	16,7	5	41,7

Можемо констатувати, що у більшості дошкільників експериментальної групи, переважає високий рівень за мовним та аудитивним критеріями.

За аудитивним критерієм дітей ЕГ з низьким рівнем не було виявлено взагалі.

У дітей контрольної групи переважає середній рівень, особливо за мовним та аудитивним критеріями. А ось, що стосується діалогічного критерію, то у дітей обох груп переважають середній та високий рівні. Причому, дітей з низьким рівнем розвитку за діалогічним критерієм в експериментальній групі більше (на 16,6 %) аніж дітей з контрольної групи за цим же критерієм.

2.2. Експериментальна перевірка впливу рольової гри на формування англомовної компетентності у дітей старшого дошкільного віку

Із метою формування англомовної компетентності у дітей старшого дошкільного віку на заняттях з англійської мови ми використовували рольові ігри. Система роботи з формування англомовної компетентності у дітей старшого дошкільного віку на заняттях з англійської мови засобом рольової гри реалізовувалася нами з дотриманням педагогічних умов, які попередньо були визначені у гіпотезі нашого дослідження.

Коротко окреслимо сутність виокремлених нами педагогічних умов.

Урахування вікових та індивідуальних особливостей дітей. Організація групи дітей дошкільного віку і проведення з ними занять із вивчення іноземної мови вимагає, щоб найперше враховувалися рівні і процеси розвитку кожної дитини. Упродовж п'ятого-шостого років життя у дитини відбуваються зміни у фізичному розвитку тіла, радикальних змін зазнає центральна нервова система, характер нервових процесів, тощо.

Становлення органу зору вимагає якісного освітлення, контролю за позою дитини; підвищена вразливість слухового органу – причина швидкого зниження слуху і втоми дитини при шумах, гучній розмові. Отже, у цьому віці особливо відчувається перевага збудження над процесами гальмування, що при найменшому порушенні умов життя приводить до бурхливих емоційних реакцій. Це ускладнює процес формування системи навичок і умінь, робить цей процес повільним, вимагає від педагога терпіння й чуйності.

Для дитини дошкільного віку характерна сором'язливість, неспокійний стан у стосунках із малознайомими дорослими, хоча і проявляється зацікавленість у контактах із ними. Навіть до педагога, який тривалий час працює з малюками, одні діти виявляють інтерес,

комунікативно активні, решта – замкнуті, відчужені, можуть обмежуватися лише шепотінням. Вербальне заохочення таких дітей до спілкування результатів не дає і ще більше ускладнює їх психічний стан.

Для дітей старшого дошкільного віку характерний зростаючий прояв активного відгуку на запропоновану дорослим діяльність, поступове формування здатності визначати мету діяльності. Здатність утримувати в пам'яті й реалізувати цю мету значно вища, коли є ігрова ситуація. У цьому віці у дітей лише починається розвиток довільного відтворення, а згодом і довільного запам'ятовування. Лише в умовах емоційно близької мотивації та осмислення за допомогою дорослих діти оволодівають окремими прийомами довільного запам'ятовування (повторення, елементарна систематизація матеріалу). Увага теж стає стійкішою. Але підвищена збудливість, знижена працездатність при кисневому голодуванні різко послаблюють стійкість уваги. Можливості довільної уваги в цьому віці ще надзвичайно обмежені, її розвиток має бути головним у роботі педагога.

Навчання дітей старшого дошкільного віку англійської мови сприяє тому, щоб цей вік став переломним у формуванні пізнавальної, вольової, емоційної сфер майбутнього школяра. Успіх цієї справи визначається тим, як буде враховуватися ступінь розвитку психічних процесів.

Мислення дитини відокремлюється від сприймання і водночас від практичної дії, стає відносно самостійним процесом. Залишаючись ще переважно наочно-образним, воно поступово робиться словесним, стає міркувальним. Однак мислення старших дошкільників ще конкретне та емоційне, діти дуже переживають за все, про що думають.

Однією з важливих передумов успішного навчання іноземної мови є рівень розвитку та врахування особливостей уваги дітей. Недарма К. Ушинський називав увагу тими єдиними дверима, через які дитина набуває знань. Увага старших дошкільників має свої особливості. Дітям легше зосереджуватись на конкретному навчальному матеріалі, який

підкріплюється різними засобами унаочнення. Однак увага дітей ще нестійка. Тому на заняттях слід подбати про те, щоб ніщо не відволікало дітей від навчальної мети. Увага дітей тоді стійкіша, коли привабливіша робота, яку вони виконують.

Для оволодіння іноземною мовою вагоме значення має те, що в дітей цього віку досягається достатній рівень слухової та зорової уваги, але зорова увага актуалізується краще, ніж слухова. Низька концентрація уваги має спонукати вчителя дбати про зміну завдань, їхню різноманітність. Проте це не означає, що якщо більше різноманітних завдань буде на занятті, то краще. Тривалість певного виду роботи залежить від зацікавленості, тривалості зосередження на одному виді діяльності. Урахування рівнів розвитку монологічного мовлення дітей. Розвиток мислення постійно у нерозривному зв'язку з мовленнєвим розвитком. Засвоєння системи рідної мови в основному завершується до кінця шостого року життя. Збагачуються форми та функції усного мовлення. Відбувається перехід від діалогічних до монологічних форм мовлення. Збагачуються функції внутрішнього мовлення. На 6-му році життя більшість дітей вільно використовує всі частини рідної мови, правильно називає предмети, їхні ознаки та властивості. їхній активний словниковий запас становить 3000 – 3500 слів, під час спілкування з дорослими та однолітками вони засвоюють звукову форму морфем, правильно вимовляють усі звуки.

Мовний апарат дитини характеризується гнучкістю, податливий для формування вимови. Установлено, що дитина здатна вимовляти правильно звуки будь-якої мови. Раннє вивчення іноземної мови сприяє розвитку і збереженню гнучкості мовного апарату для формування та удосконалення мовних властивостей людини на все її життя. Якщо ж дитина слухає і спілкується лише однією мовою, то її мовний апарат налаштовується на цю мову (тому лише 5% тих, хто починає вивчати іноземну мову після 12 років і старшими, може розмовляти другою мовою без акценту).

Уява невіддільна від розвитку мислення й мовлення дітей. У старшому дошкільному віці, крім репродуктивної, набуває розвитку творча форма уяви. Діти здатні керувати процесом фантазування для досягнення певної мети. Тому заняття з іноземної мови мають бути наповнені такими вправами й іграми, які урізноманітнювали б діяльність дітей.

Розглядаючи процеси пам'яті, зазвичай розрізняють запам'ятовування, збереження й забування. Старші дошкільники здатні до вибіркового усвідомленого запам'ятовування. Їхня пам'ять набуває нових особливостей порівняно з молодшим дошкільним віком, а саме: достатня сформованість, довільність процесів запам'ятовування та відтворення, міцність пам'яті та її досить значний обсяг. Але вихователь іноземної мови має орієнтуватися на мимовільне запам'ятовування матеріалу, адже у п'яти-шестирічної дитини домінує саме цей вид запам'ятовування.

Сучасні досягнення психології свідчать про великі можливості дітей 5-6-ти років, про особливий вплив навчання і виховання на всебічний розвиток особистості дитини, про схильність малюків до засвоєння іноземних мов. Характерними психічними особливостями дітей 5-6-річного віку є: конкретність мислення, нестійкість уваги, перевага мимовільного запам'ятовування над довільним, добре розвинута здатність до імітації. Рівень розвитку психічних процесів має бути врахованим при формуванні дидактичної системи навчання.

Систематичного використання рольових ігор на заняттях з англійської мови з дітьми старшого дошкільного віку, організації ігрового освітнього простору. Організм дитини вимагає рухів. Загальмованій навчальною діяльністю енергії дитини треба дати вихід. Доцільно вводити на заняттях рухливі види діяльності. Рухливі ігри допоможуть зняти напругу, стимулюватимуть розумову діяльність. Велике значення для перемикання та концентрації уваги має вдало дібрана та методично правильно використана

наочність. Чергуючи види діяльності, пам'ятайте, що заняття мають проводитись у спокійному поміркованому режимі.

Найбільший теоретик ігрової діяльності Д. Ельконін надає грі чотири найважливіші функції: засіб розвитку мотиваційно-поживницької сфери; засіб пізнання; засіб розвитку розумових дій; засіб розвитку довільної поведінки [49]. Гра визначає важливі перебудови і формування нових якостей особи; саме в грі засвоюються норми поведінки, гра вчить, змінює, виховує. Таким чином, ми розглядаємо гру, як ситуативно-варіантну вправу, де створюється можливість для багаторазового повторення мовного образу в умовах, максимально наближених до реального мовного спілкування з властивими йому ознаками: емоційністю, спонтанністю, цілеспрямованістю.

З'ясовано, що в навчанні іноземної мови високу ефективність мають комунікативні ігри, в яких, зазвичай, використовуються прийоми комунікативної методики. Учасники таких ігор розв'язують комунікативно-пізнавальні завдання засобами іноземної мови. У методичному сенсі комунікативна гра постає навчальним завданням, яке охоплює мовні, комунікативні та діяльнісні складові. У свою чергу, комунікативне завдання зумовлює обмін інформацією між учасниками гри у процесі спільної мовленнєвої діяльності. Таким чином, комунікативна гра вводиться в освітній процес як творче навчальне завдання з метою створення реальних умов для активізації мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку.

Це сприяє формуванню розвитку комунікативних умінь і звідси виникає підґрунтя для реалізації особистісного творчого потенціалу дошкільників.

Основними критеріями добору ігор є: відбір іншомовних лексичних одиниць для роботи з дітьми дошкільного віку (відповідність фонетичної складності слів за рівнем розвитку артикуляційного апарату з урахуванням наявності недостатньо сформованих мовленнєвих функцій, кількість лексичних одиниць, циклічність у розширенні змісту лексичних одиниць).

Для проведення ігор створюються ігрові осередки: загальний набір різних видів іграшок); драматичний (комплекти обладнання, нескладні декорації, елементи вбрання та костюми для ігор-драматизацій, інсценівок); для настільних та будівельних ігор(конструктори: дерев'яні, пластмасові, металеві, коробки, колодки та інші матеріали, знаряддя та допоміжне обладнання). Усе обладнання має бути зручним та легко трансформуватися. Діти можуть самостійно обирати гру, змінювати осередок, переходячи від однієї гри до іншої.

Провідне місце у дитячій грі відводиться іграшкам. Вони насамперед мають бути безпечними, цікавими, привабливими, яскравими, але простими. І не тільки привертати увагу дитини, а й пробуджувати, активізувати її мислення.

Усі іграшки можна умовно поділити на три типи:

- 1) готові іграшки (автомобілі, літаки, ляльки, різні тварини тощо);
- 2) напівготові іграшки (кубики, картинки, конструктори, будівельний матеріал тощо);
- 3) матеріали для створення іграшок (пісок, глина, дрiт, шпагат, картон, фанера, дерево).

За допомогою готових іграшок дітей ознайомлюють з технікою, навколишнім середовищем, створюють певні образи. Граючись ними, діти відтворюють свої враження, переживають яскраві почуття, активізують уяву дітей, коригують зміст ігор.

Напівготові іграшки використовуються переважно з дидактичною метою. Маніпуляції з ними потребують активізації розумової діяльності, для виконання поставлених педагогом завдань: розташувати кубики за розміром, у порядку збільшення та зменшення, підібрати пару до картинки, скласти з деталей конструктора якусь будівлю тощо.

Матеріал для створення іграшок дає великі можливості для розвитку творчої уяви дітей. Так, залежно від віку, вони будують з піску пароплави,

будинки, автомобілі, з гілочок, зібраних на прогулянці, "розбивають" у пісочнику невеликий садочок, ліплять посуд, тварин з глини. З обрізків дерева, шпагату, кольорового паперу виходить гарний, прикрашений прапорцями автомобіль тощо.

Бажано комбінувати всі три типи іграшок, адже це дуже розширює можливості для творчості.

До особливої групи відносимо театральні іграшки та костюми для різних персонажів, атрибути, які доповнюють створені образи. Це театрально-ігровий матеріал (іграшки, ляльки, площинні фігури, пальчикові персонажі), елементи костюмів (головні убори, різні капелюшки, комірці, манжети тощо). У дитячих садках активно використовуються персонажі-ляльки, декорації, виготовлені вихователями й дітьми власноруч.

На початковому етапі навчання варто широко використовувати наочність. Під час вивчення звуків на заняття прилітають метелики, розквітають звукові пелюстки, ростуть звукові вишні і груші. Для кожного вихователя, не залежно від віку діток, котрі вивчають іноземну мову, ігри є основним засобом навчання. Бо гра впливає на психічний розвиток дитини, сприяючи виникненню класифікуючого сприйняття, становленню невимушеної уваги і пам'яті, розвитку мови, вмінь спілкування інтелектуальному росту. Це – особливо організоване заняття, що вимагає напруги емоційних та розумових сил. Вона завжди передбачає прийняття рішення - як вчинити, що сказати, як виграти? Бажання розв'язати ці питання загострює розумову діяльність тих, хто грає. У грі всі рівні. Вона доступна навіть слабким дітям.. Саме гра являє собою невелику ситуацію, побудова якої нагадує драматичний твір - зі своїм сюжетом, конфліктом і діючими особами. В ході гри ситуація повторюється кілька разів і при цьому щоразу в новому варіанті. Та разом з тим ситуація гри - ситуація реального життя. Реальність її визначається основною умовою гри - змаганням. Бажання перемогти мобілізує думку і енергію тих, хто грає і створює атмосферу

емоційної напруги. Таким чином ми розглядаємо гру, як ситуативно-варіантну вправу, де створюється можливість для багаторазового повторення мовного образу в умовах, максимально наближених до реального мовного спілкування з властивими йому ознаками: емоційністю, спонтанністю, цілеспрямованістю мовного впливу.

Реалізація формувального етапу полягала у проведенні рольових ігор в процесі формування англомовної компетентності в дітей старшого дошкільного віку.

Метою першого, імітаційно-практичного етапу було вироблення навичок правильної звуковимови, граматичної і лексичної правильності мовлення за зразком педагога. Для цього ми використовували такі форми роботи як: імітаційно-ігрові вправи, рухливі і дидактичні ігри, словесні, творчі ігри.

Навчання дітей дошкільного віку іноземній мові має певні особливості, які пов'язані з психо-фізіологічним розвитком дітей.

Великого значення, зокрема для організації іншомовного спілкування дітей дошкільного віку набувають: здібності та схильності дітей до імітації, та пов'язані з цим творчі здібності дітей. Про навчальну функцію гри відомо вже давно. Використовуючи її як засіб навчання, відомі педагоги стверджували, що в ній закладені великі потенційні можливості. Ігрові форми роботи на занятті активізують діяльність дітей, дають змогу виявити розумові та творчі здібності дітей. На заняттях ми використовували дидактичні ігри, що на відміну від розважальних, мали методичну мету.

З метою формування навичок правильної звуковимови ми використовували фонетичні ігри. Фонетичні ігри мають на меті формування у дітей правильної іншомовної звуковимови та навичок сприймання звуків на слух. Під час таких ігор діти тренуються у вимові

іншомовних слів, відбувається тренування слухової пам'яті. Наведемо приклад фонетичних ігор, які ми використовували на цьому етапі.

«Казочка про Язичка», у якій в доступній для дітей формі пояснюються основні артикуляційні положення губ, зубів, мови та описані звуки. Після першого знайомства дітей з Містером Язичком (Mr. Tongue) на всіх наступних заняттях ми лише нагадували дітям фрагменти казки, в яких йдеться про звуки, що заплановані на занятті.

Гра «Спіймай звук». Мета: формувати навички фонематичного слуху. Хід гри: педагог по черзі називає слова, в яких є або немає звука [r] чи іншого звука, артикуляція якого відпрацьовується. Якщо діти чують даний звук – плескають в долоні, якщо ні – сидять тихо. Ця гра на увагу.

Гра «Назви слово». Мета: тренувати дітей у сприйманні звуків на слух. Хід гри: діти стають у коло. Педагог кидає м'яча дитині і вимовляє звук, наприклад, [e]. Гравець, який піймав м'яча, має назвати слово із цим звуком, наприклад, pet. Продовжуючи гру, він називає інший звук і кидає м'яча іншій дитині.

Гра «Імітації». Мета: формувати правильну артикуляцію звуків англійської мови. Хід гри: педагог пропонує дітям вправи на імітацію, пояснюючи дітям, на що схожа вимова того чи іншого звука:

- вправа «Гуси» (звук [g]);
- вправа «Жуки» (звуки [ʒ] та [dʒ]);
- вправа «Їжачок» (звуки [f] та [v]);
- вправа «Мухи» (звук [ð]);
- вправа «Насос» (звук [θ]);
- вправа «Задуваємо свічки на торті» (звук [p] та [h]);
- вправа «Кашель» (дифтонг [kh]);
- вправа «Повітряні кульки» (звук [s]), тощо.

Подібні вправи педагог може сам складати для відпрацювання саме того звука, який вивчається.

Гра «Спіймай звук». Мета: формувати у дітей вміння сприймати англійські звуки на слух, розрізняти англійські та українські звуки. Діти діляться на команди. Хід гри: педагог вимовляє українські й англійські звуки. Завдання дітей – підняти руку, коли почують англійський звук, а коли англійський – плескати в долоні». Виграє та команда, яка «спіймає» більше звуків.

Дітям дуже подобалася Казка про Містера Вимову. Мета: формувати правильну артикуляцію звуків англійської мови. Цю казку можна використовувати на заняттях з англійської мови як повністю, так і частково. Наведемо фрагмент казки. Діти, Містер Вимова – це ваш друг, який буде вам допомагати. У нього дуже гарна вимова, тому що він – англієць. Давайте спробуємо вимовити звуки так, як це робить він.

Вранці Містер Вимова прокинувся, встав, відтулив штори на вікні [w] – [w]. Погода була чудова, він вигукнув [a:], [ɔ:]. Вирішив прибрати у кімнаті, вибити килими [p] – [b]. Трохи попрацював пилососом [t] – [d], протер дзеркало [h] – [h]. Поснідав та вирішив попити чаю, проте він був гарячий. Містер Вимова подмухав [f] – [v]. Пішов на прогулянку після сніданку. Надворі побачив пташку, яка звала пташенят: [vi:] – [vi:] – [vi:]. Під деревом сиділа мати – свиня з поросятами та звала їх: [wi] – [wi] – [wi]. Назустріч йому вибіг злий собака та загарчав: [r] – [r-r-r-r], Містер Вимова сказав у відповідь [b-r-r]. Він тупнув ногою, і собака втік. Раптом підповзла змія та засичала: [ʃ] – [ʃ-ʃ-ʃ]. Вона зламала зуба та засичала: [θ] – [ð]. Містер Вимова усміхнувся і пішов додому, де на нього чекали справи і т.д.

Така ігрова діяльність на заняттях англійської мови сприяла ефективності формування фонетичної компетентності як складника комунікативної. Ігри дозволяли нам організувати цілеспрямовану мовленнєву діяльність дошкільників, забезпечуючи тренування й активізацію фонетичних навичок та вмінь. Під час фонетичних ігор діти позасвідомо, без напруги засвоювали іншомовну звуковимову.

Гра «Відгадай, що це», Гра «Четвертий зайвий», гра «Що зникло?» та ін. – лексичні ігри, які використовувалися нами на першому етапі (Додаток Д). У процесі ігор звертали увагу на відповіді всіх дітей, а щоб у дітей не виникав страх дати неправильну відповідь – підтримували кожную дитину. За таких умов всі діти були активними на занятті. Ми обговорювали разом з дітьми відповіді, оцінювали їх і відбирали найбільш вдалі.

На цьому етапі ми дотримувалися педагогічної умови: урахування вікових та індивідуальних особливостей дітей;

На другому, репродуктивно-коригувальному етапі, провідним завданням було продовжувати закріплювати у дітей навички мовлення англійською в ігровій діяльності.

Наведемо приклад заняття для дітей старшого дошкільного віку, яке ми проводили на цьому етапі на тему «Transport»

Мета: закріпити лексичні одиниці: a car, a plane, a balloon, transport, a bus, a ship, a train та граматичні структури: Good evening, Sit down, please, How are you? I am ok / good / bad; I am a boy / girl.

Пасивні граматичні структури / лексичні одиниці: Why?, Hello!, Very good, Good-bye children, Who are you?; працювати над правильною вимовою звуків: [b], [p], [ʌ], [ʃ], [e],[t], [h]; розвивати у дітей навички діалогічного мовлення; мотивувати дітей до вивчення англійської мови.

Матеріал та обладнання: картки з зображенням транспорту: літака, повітряної кулі, машини, потяга, човна, автобуса, картки для фонетичної зарядки, фото хлопчика, смайлики.

Відеоматеріал: мультик про машинки та пісня про автобус.

Хід заняття:

I. Вступна частина. Організаційний момент

Привітання.

Hello, children!

Hello, boys!

Hello, girls!

Sit down, please.

- How are you? Why? (діти відповідають українською мовою)

Зацікавлюючий момент. Діти пам'ятає на минулому занятті до нас в гості на літаку прилітав Том? А сьогодні він хоче краще з нами познайомитися.

Привітання з друзями. Знайомство за схемою: Hello! My name is Tom. I am a boy / girl. Hello! My name is Katia. I am a girl.

Друзі Тома питають у дітей як їх звать та хто вони (хлопчик / дівчинка)

II. Основна частина

- Наш новий друг Том пропонує нам погратися у вікторину «Transport».

- Перше завдання від нашого Тома – це перегляд мультфільму. Дивіться дуже уважно. (Вихователь показує відео про машини і закріплюють кольори).

Орієнтовна схема бесіди: This is a yellow car. This is a red car. Etc.

Вихователь звертає увагу дітей на звуковимову за допомогою казочки про Язичка. Просить повторити дітей (по черзі) назви кольорів, виправляє їх, якщо є помилки.

- Наступне завдання від Тома – це гра «SHOW ME». Давайте пограємо з нашим новим другом.

Дидактична гра «SHOW ME»

Мета: закріпити: лексичні одиниці: a car, a plane, a balloon, a bus, a ship, a train та граматичні структури: This is a...; формувати правильну вимову звуків [ɑ:], [p], [æ], [b], [ə], [v], [p], [ʌ], [ʃ], [e].

Хід гри:

На столах у дітей лежать картинки із зображенням транспорту. Вихователь називає вже знайомі дітям види транспорту англійською.

Завдання дітей – знайти і підняти вгору потрібне зображення. Та сказати This is a ....

Вихователь звертає увагу дітей на звуковимову за допомогою Казочки про Язичка.

- А пам'ятаєте на минулому занятті ви дивилися мультик про жовтий автобус (a yellow bus)? Давайте згадаємо її, увага на екран.

(Перегляд мультфільму про жовтий автобус)

III. Заключна частина

Том оцінює роботу дітей на занятті, дарує дітям смайлики.

Good-bye children.

У процесі проведеної роботи ми помітили суттєву зацікавленість дітей до навчання англійської мови, бажання спілкуватися англійською. Ми всіляко намагалися стимулювати активність дітей до мовленнєвого спілкування, використовуючи такі прийоми: прийоми надання допомоги (нагадування, конкретизація, постановка навідних запитань); використовували прийоми, що впливають на емоційно-вольову сферу: переконання, схвалення, заохочення.

На цьому етапі реалізовувались такі педагогічні умови: організації ігрового освітнього простору; урахування вікових та індивідуальних особливостей дітей.

Третій етап роботи – оцінно-контрольний – був спрямований на занурення дітей в ігрову діяльність; активізацію сформованих навичок іншомовного мовлення дітей в ігровій діяльності у процесі навчання англійської мови. Провідними формами роботи на цьому етапі були рольові ігри (Додаток Д).

Для прикладу наведемо конспект заняття для дітей старшого дошкільного віку на тему «Shopping».

Мета: ознайомити із новими граматичними структурами: Give me, Thank you; аудіювання: вірш «I Like», рахівничка для поділу на гру «One,

two, three, four, five»; закріпити граматичну структуру та лексичні одиниці – I like; Good evening; Goodbye; My name is; What is it ?; I see..; milk, pizza, juice, a cherry, cheese, strawberries, apple, an ice-cream, a mouse, a rabbit.

Повторити назви кольорів на англійській мові: red, yellow, orange, green, blue.

Пасивний словник: a shop-assistant, customer, вірш «I like»

Робота над звуковимовою (фонетична робота): [r], [t], [g], [w], [p], [h], [p], [b], [i:], [θ]; формувати у дітей навички англійського діалогічного мовлення.

Матеріал: іграшки – мишки та кролика, бейджики для продавців (shop-assistant), гаманець, гроші, вивіска «Shop», іграшкова каса, картки із зображенням фруктів та овочів, муляжі продуктів, фартушок для продавця.

Хід заняття:

I. Вступна частина

Вітання: Hello!

Прихід Мишки та Кролика. Діти дістають іграшки із чарівного мішечка (відгадують хто там).

Кролик та мишка вітаються та знайомляться з дітьми за схемою:

- Hello.

-What's your name?

-My name is...

– Діти, а що люблять мишки? (сир – a cheese)

– А що люблять кролики? (яблуко – an apple)

– А давайте згадаємо, як англійською мовою буде Я люблю (мені подобається)? – I like.

Вихователь пропонує перекласти, що сказав кролик/ мишка: I like apple; I like cheese.

Тепер давайте послухаємо віршик, якій подобається кролику і мишці.

Вірш

I Like

I like to play.

I like to play.

I like to play every day.

II. Основна частина

Дидактична рольова гра «Give me – Thank you»

Мета: ознайомити з граматичними структурами: Give me, Thank you; закріпити лексичні одиниці: cheese, an apple, red, yellow, orange, green; формувати правильну звуковимову у дітей: [w], [p], [h], [g], [p], [b][i:], [θ]; навички англійського діалогічного мовлення.

Хід гри:

Кролик та мишка просять у дітей сир та яблучко (Give me) і дякують (Thank you), а потім хтось з дітей бере на себе роль мишки або зайчика.

Вихователь запитує у дітей якого кольору сир / яблуко. (What colour is the.....)

– Вихователь запитує у дітей чи люблять вони ходити до магазину? Чому? Що там купують? Діти, а на англійській мові магазин буде – shop.

Проводиться індивідуальна робота з дітьми.

– А зараз ми з вами підемо до магазину – To the shop.

Сюжетно-рольова гра «A Shop»

Мета: ознайомити із професією продавця; ознайомити з граматичними структурами (див. вище); формувати правильну вимову звуків: [g], [θ], [h].

Хід гри

Поділ дітей на продавців і покупців за допомогою рахівники. Вихователь називає англійською мовою «a shop-assistant» – продавець/ «customer» – покупець

Рахівничка.

One, two, three, four, five,

I am flying in the sky.

I am a toy aeroplane,
My name starts with A!

Покупець підходить до продавця та спілкується за схемою:

- Hello!
- Give me...(an apple)
- Thank you
- Goodbye!

III. Заключна частина

Вихователь оцінює дітей від імені мишки та кролика. Мишка дарує тим діткам, які їй найбільше сподобались – сир, а зайчик – яблучка. Діти говорять – Thank you, Good-bye!

В процесі формувального етапу експерименту нам вдалося реалізувати всі визначені нами педагогічні умови: систематичного використання рольових ігор на заняттях з англійської мови з дітьми старшого дошкільного віку; організації ігрового освітнього простору; урахування вікових та індивідуальних особливостей дітей.

Наскільки дієвими вони були щодо розвитку діалогічного мовлення старших дошкільників на заняттях з англійської мови ми можемо визначити після проведення контрольного етапу експерименту.

2.3. Аналіз результатів дослідження

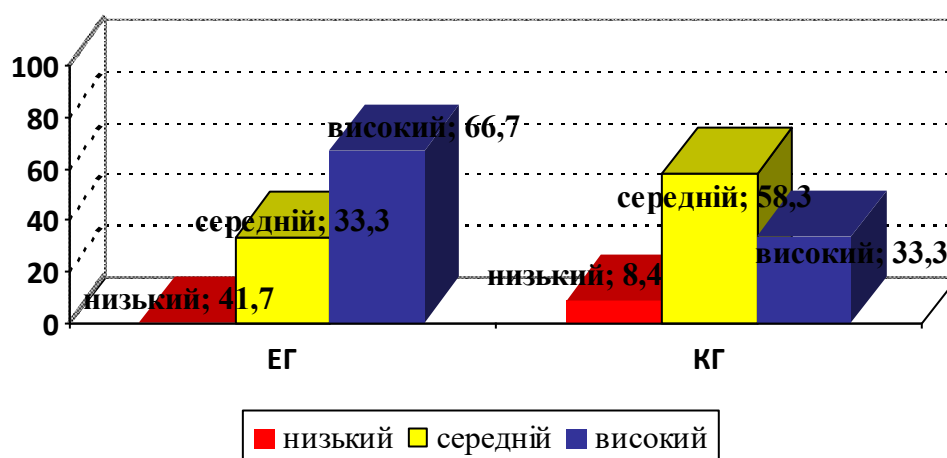
Заключний контрольний зріз мав на меті здійснення порівняльного аналізу рівнів сформованості іншомовної компететності у старших дошкільників (експериментальної та контрольної груп) на заняттях з англійської мови засобом рольової гри після проведення формувального етапу дослідження.

Проводячи контрольний зріз ми застосовували ті ж методи, що і на констатувальному етапі експериментального дослідження (Додаток В).

По завершенню формувального етапу нами було отримано такі

результати: за мовним критерієм на високому рівні 66,7 % ЕГ та 33,3% КГ; середній рівень – 33,3% ЕГ та 58,3,% КГ; на низькому рівні 8,4 % – КГ, в ЕГ низького рівня не було виявлено взагалі.

**Рівні сформованості мовного критерію в старших дошкільників
(ЕГ, КГ) на контрольному етапі експерименту (у %)**

Рис. 2.5. Співвідношення рівнів сформованості мовного критерію у старших дошкільників (ЕГ, КГ) на контрольному етапі експерименту (у %)

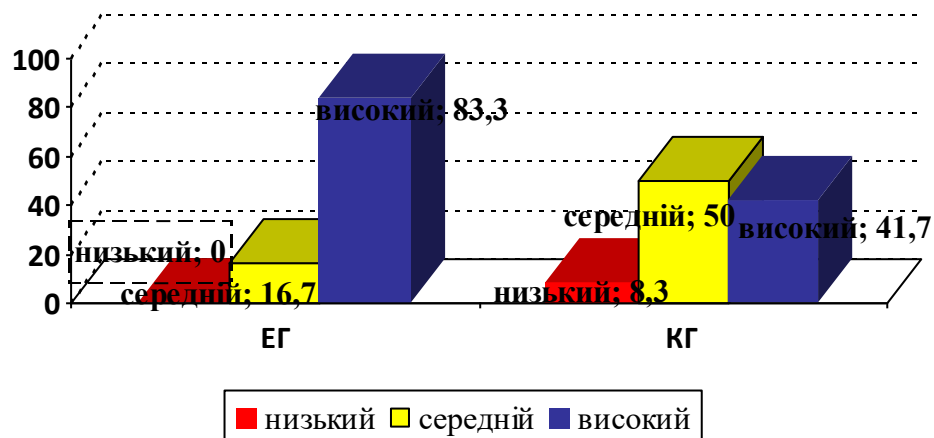
За аудитивним критерієм були віднесені до високого рівня 41,7 % КГ, 83,3 % ЕГ, до середнього – 50 % КГ (як і на контрольному етапі) та 16,7 % ЕГ.

На низькому рівні за аудитивним критерієм виявилось 8,3 % КГ, а за вказаним критерієм з ЕГ дітей з низьким рівнем не було виявлено.

Узагальнені результати обстеження відображено на рисунку 2.2.

**Рівні сформованості аудитивних умінь у старших дошкільників
ЕГ та КГ на контрольному етапі експерименту (у %)**

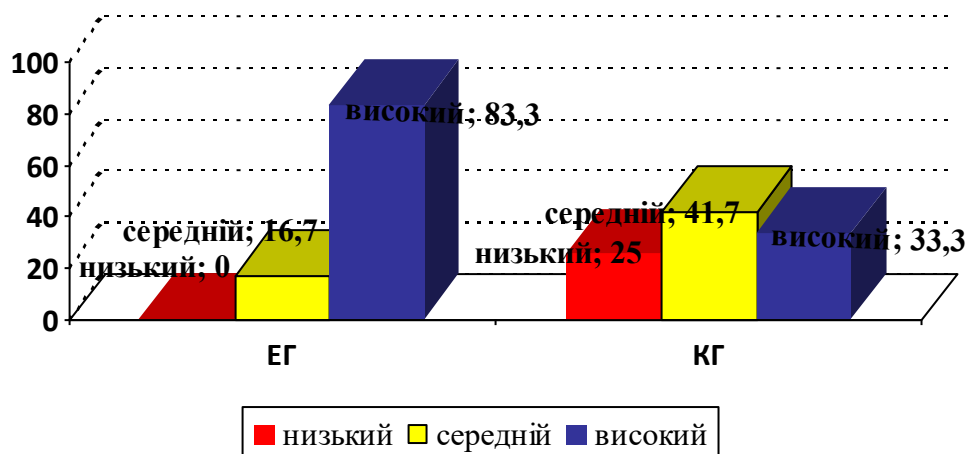
Рис. 2.6. Співвідношення рівнів сформованості аудитивних умінь у старших дошкільників ЕГ та КГ на контрольному етапі експерименту (у %)

На наступному етапі нашого наукового дослідження ми ви являли ступінь сформованості діалогічного критерію у старших дошкільників. З цією метою, як і на констатувальному етапі ми створювали ігрові ситуації, які спонукали дітей до мовлення, активізували мовленнєву діяльність на заняттях з англійської мови (Додаток В).

Після проведення дослідження отримали такі результати. До високого рівня, віднесено 33,3 % дітей КГ та 83,3 % ЕГ. Це діти, які логічно будували речення, розуміли значення слів, які використовували, сприймали на слух граматичні конструкції та лексичні одиниці. Також не робили суттєвих помилок у вимові слів англійської мови.

До середнього рівня – 41,7 % дітей КГ і 16,7 % ЕГ і відповідно на низькому рівні – 25 % дітей КГ, а в ЕГ низького рівня не було виявлено.

Рівні сформованості діалогічного критерію в старших дошкільників ЕГ та КГ на контрольному етапі експерименту (у %)

Рис. 2.7. Рівні сформованості діалогічного критерію в старших дошкільників ЕГ та КГ на контрольному етапі експерименту (у %)

Проаналізувавши всі результати обстеження, ми отримали такі дані, які демонструють рівні розвитку діалогічного мовлення старших дошкільників на заняттях з англійської мови за критеріями (мовним, аудитивним та діалогічним) і занесли їх до таблиці 2.1.

Таблиця 2.2.

Рівні сформованості англomовної компетентності у дітей старшого дошкільного віку за критеріями (мовним, аудитивним та діалогічним) на констатувальному етапі експерименту (у %)

Група (кількість осіб)	Рівень сформованості	Рівень розвитку за мовним критерієм		Рівень розвитку за аудитивним критерієм		Рівень розвитку за діалогічним критерієм	
		К-сть дітей	%	К-сть дітей	%	К-сть дітей	%
ЕГ (12)	В	8	66,7	10	83,3	10	83,3
	С	4	33,3	2	16,7	2	16,7
	Н	-	-	-	-	-	-
КГ (12)	В	4	33,3	5	41,7	4	33,3
	С	7	58,4	6	50	5	41,7
	Н	1	8,3	1	8,3	3	25

Можемо констатувати, що у більшості дошкільників експериментальної групи, переважає високий рівень за мовним, аудитивним та діалогічним критеріями. Низького рівня за жодним із критеріїв не виявлено взагалі.

У дітей контрольної групи переважає середній рівень, особливо за мовним та аудитивним критеріями.

Проаналізувавши всі результати обстеження, ми отримали такі дані, які демонструють рівні розвитку діалогічного мовлення старших дошкільників на заняттях з англійської мови за критеріями (мовним, аудитивним та діалогічним) на констатувальному та контрольному етапах експериментального дослідження і занесли їх до таблиці 2.3.

Таблиця 2.3.

Рівні сформованості англomовної компетентності у дітей старшого дошкільного віку за критеріями (мовним, аудитивним та діалогічним) на констатувальному та контрольному етапах експериментального дослідження (у %)

Група (к-сть осіб)	Рівень сформованості	Мовний		Аудитивний критерій		Діалогічний критерій	
		Констатувальний	Контрольний	Констатувальний	Контрольний	Констатувальний	Контрольний
ЕГ (12)	В	41,7	66,7	50	83,3	16,7	83,3
	С	16,6	33,3	50	16,7	25	16,7
	Н	41,7	-	-	-	58,3	-
КГ (12)	В	25	33,3	33,3	41,7	25	33,3
	С	58,3	58,4	50	50	33,3	41,7
	Н	16,7	8,3	16,7	8,3	41,7	25

Можемо констатувати, що у старших дошкільників обох груп значно зріс рівень сформованості англomовної компетентності за усіма критеріями. Проте суттєва динаміка спостерігалася саме у дітей з ЕГ.

Отже, як видно з таблиці, показники контрольного етапу дослідження дають змогу зробити висновок, що наша гіпотеза підтвердилась. Це засвідчують, порівняно із констатувальним етапом експерименту, рівні сформованості досліджуваного явища, виявлені у дітей з експериментальної групи.

Висновки до другого розділу

Експериментальне дослідження з формування англомовної компетентності у дітей старшого дошкільного віку дає підстави для таких висновків:

1. Аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури з проблеми формування англомовної компетентності у дітей старшого дошкільного віку дозволив нам визначити такі критерії: мовний, аудитивний та діалогічний, а також їх показники, за допомогою яких ми виявили наявні рівні (високий, середній та низький) сформованості англомовної компетентності в старших дошкільників на констатувальному етапі експерименту.

2. Розроблені критерії дозволили об'єктивно оцінити рівні сформованості англомовної компетентності в старших дошкільників.

3. За мовним критерієм на констатувальному етапі дослідження спостерігали такі рівні: на високому рівні 25 % КГ та 41,7% ЕГ; середній рівень – 58,3% КГ та 16,6% ЕГ; на низькому рівні 16,7 % – КГ та 41,7% ЕГ.

Розвиток діалогічного мовлення за аудитивним критерієм становив: до високого рівня 33,3 % КГ, 50 % ЕГ, до середнього – 50 % КГ та ЕГ. На низькому рівні за аудитивним критерієм виявилось 16,7 % КГ, а дітей з низьким рівнем за вказаним критерієм з ЕГ не було виявлено взагалі.

За діалогічним критерієм до високого рівня, віднесено 25 % дітей КГ та 16,7 % ЕГ. До середнього рівня – 33 % дітей КГ і 25 % ЕГ і відповідно на низькому рівні – 41,7 % дітей КГ та 58,3 % ЕГ.

4. Із метою формування англомовної компетентності в старших дошкільників було розроблено систему роботи з урахуванням педагогічних умов, які ми окреслили у гіпотезі (систематичного використання рольових ігор на заняттях з англійської мови з дітьми старшого дошкільного віку; організації ігрового освітнього простору; урахування вікових та індивідуальних особливостей дітей.).

Формувальний етап передбачав реалізацію трьох послідовних

взаємопов'язаних етапів.

Метою імітаційно-практичного етапу було вироблення навичок правильної звуковимови, граматичної і лексичної правильності мовлення за зразком педагога. Для цього ми використовували такі форми роботи як: імітаційно-ігрові вправи, рухливі і дидактичні ігри, словесні, творчі ігри.

На другому, репродуктивно-коригувальному етапі, провідним завданням було продовжувати закріплювати у дітей навички мовлення англійською в ігровій діяльності.

Третій етап роботи – оцінно-контрольний – був спрямований на занурення дітей в ігрову діяльність; активізацію сформованих навичок іншомовного мовлення дітей в ігровій діяльності у процесі навчання англійської мови. Провідними формами роботи на цьому етапі були рольові ігри

5. Результати, отримані у ході контрольного етапу експериментального дослідження, підтвердили ефективність проведеної нами роботи.

Так, по завершенню формувального етапу нами було отримано такі результати: за мовним критерієм на високому рівні 66,7 % ЕГ та 33,3% КГ; середній рівень – 33,3% ЕГ та 58,3,% КГ; на низькому рівні 8,4 % – КГ, в ЕГ низького рівня не було виявлено взагалі.

За аудитивним критерієм були віднесені до високого рівня 41,7 % дітей КГ, 83,3 % дітей ЕГ, до середнього – 50 % дітей КГ (як і на контрольному етапі) та 16,7 % дітей ЕГ.

На низькому рівні за аудитивним критерієм виявилося 8,3 % КГ, а за вказаним критерієм з ЕГ дітей з низьким рівнем не було виявлено.

За діалогічним критерієм до високого рівня, віднесено 33,3 % дітей КГ та 83,3 % ЕГ. До середнього рівня – 41,7 % дітей КГ і 16,7 % ЕГ і відповідно на низькому рівні – 25 % дітей КГ, а в ЕГ низького рівня не було виявлено.

6. Зазначені вище дані підтверджують ефективність рольової гри з

метою формування англомовної компетентності в старших дошкільників на заняттях з англійської мови.

ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ВИХОВАТЕЛІВ ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ РОЛЬОВОЇ ГРИ ЯК ЗАСОБУ ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ НА ЗАНЯТТЯХ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Пріоритетність розвивальної, навчальної, виховної цілей навчання дошкільників англійської мови, порівняно з практичною метою, зумовлює пріоритетність самого процесу навчання порівняно з його результатом. Це пояснюється тим, що сприятливі умови навчання, атмосфера «чарівної казки», врахування індивідуальних особливостей кожної дитини важливіші, ніж якісні та кількісні показники його результатів.

Для навчання дошкільників англійської мови варто застосовувати форми та методи, що базуються на використанні різноманітних компонентів ігрової діяльності у поєднанні з виконанням різноманітних вправ і таких прийомів як запитання, демонстрація наочності, вказівка, пояснення тощо.

Характерним для поведінки дітей на заняттях має бути їхня активна ігрова та оперативна діяльність.

Специфіка застосування ігрових методів у навчанні дошкільників полягає в тому, що на заняттях із англійської мови вихователь постійно виконує роль режисера-організатора та ведучого гри. Він має враховувати вже набутий дітьми досвід участі у сюжетно-рольових, театралізованих іграх, іграх із правилами (дидактичні, рухливі, музично-дидактичні, комп'ютерні тощо). Це запорука того, що діти без особливих труднощів усвідомлять зміст, творчий задум, сюжет, роль, правила, рольові та організаційні взаємини, ліпше зрозуміють навчальні завдання, що своєю чергою, не дозволить перетворити заняття на розвагу.

Провідним методом на заняттях має бути дидактична та творча гра на основі елементарної лексики дитячого спілкування, в якій дії дітей регулюються ігровими завданнями й ігровими правилами. Зміст будь-яких

дидактичних ігор повинен мати навчальні завдання і бути пізнавально й емоційно насиченим, щоб дидактична гра – як і творча – була стимулятором мовленнєвої активності, примушувала говорити навіть мовчазних і сором'язливих дітей.

Доцільно дібрані ігри допомагають сформувати у дітей потрібні мовленнєві вміння та навички, уникнути їх фізичного й інтелектуального перевантаження, сприяють засвоєнню мовного матеріалу в ситуаціях, близьких до реальних.

За основу ігрового сюжету, ігрових дій слід брати життєвий досвід, конкретну діяльність із предметами-іграшками, дії в ігрових ситуаціях, імпровізація дітей. Виконання дидактичних завдань має бути пов'язане з предметною та руховою діяльністю, тренуванням вимови, слуханням музики, співом, екстра- та паралінгвістичними діями.

Слід пам'ятати, що модель кожного заняття – це уявна ігрова ситуація в повному, розгорнутому вигляді, що як норма охоплює все заняття.

Керівництво ігровою діяльністю дітей передбачає ознайомлення вихованців зі змістом і правилами гри, контроль за виконанням ігрових навчальних завдань.

Потреба запровадження у процес певним чином стандартизованих підходів до здійснення ігрової діяльності на заняттях із англійської мови продиктована потребою організувати навчання в ігровій формі. Така стандартизація може бути запозичена з досвіду інтенсивного навчання іноземної мови. Вже на перших заняттях пропонується обрати для себе роль казкового героя і впродовж багатьох занять поспіль виконувати її. Це можуть бути персонажі англійських казок і мультфільмів або казок інших народів світу (Бембі, Вінні-Пух, Попелюшка і Принц та ін.). Цей прийом дасть змогу вихователеві під час заняття менше відволікатися на ознайомлення із загальними правилами ігрової діяльності, не витратити час на повідомлення додаткової інформації щодо організації гри, а дітям, виконуючи роль

казкового персонажа, діяти впевненіше, сміливіше, не боятися помилятися, проявляти винахідливість і самостійність у пошуку потрібних для мовленнєвої діяльності мовних засобів.

Використання гри як провідного виду діяльності дітей на заняттях із англійської мови вимагає від вихователя уміння передбачати: чи захочуть діти гратися у запропоновану гру і що треба зробити для того, щоб їм захотілося це робити; якими прийомами в сюжет гри буде введений новий фонетичний і мовленнєвий матеріал, буде здійснюватися їх вивчення, тренування та застосування; які навички та вміння буде потрібно відпрацьовувати; які вправи й у якій послідовності доцільно включити до гри для формування умінь і навичок; чи постане перед дітьми потреба робити мислительні зусилля, як не звести заняття лише до репродуктивної імітації; чи буде дотримано вимогу систематичності використовувати ігри та ігрові вправи.

Упродовж усього періоду на кожному занятті значну увагу слід приділяти формуванню в дітей навичок англійської вимови. Фонетичні ігри покликані унеможливити багаторазову механічну імітацію вимови звуків.

Для засвоєння мовних структур – лексичні та лексико-граматичні ігри: «Чарівна торбинка», «Покажи», «Що зникло?», «Хто це», «Відгадай», «Якого кольору?», «Одягни ляльку» тощо.

З метою формування елементарних навичок аудіювання та говоріння слід використовувати такі рольові ігри як: «У магазині», «У кафе», «Телефон», «У цирку», «Ми подорожуємо», «У лікаря», «Приймаємо гостей» тощо.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Проведене теоретичне та експериментальне дослідження підтверджує висунуту гіпотезу і дає підстави для наступних висновків:

1. На основі теоретичного аналізу психолого-педагогічної літератури з'ясовано, що період дошкільного дитинства є сенситивним для вивчення другої мови, оскільки на кінець дошкільного віку в дітей завершується процес фонематичного сприймання, з'являється усвідомлення звукової сторони рідної мови; діти старшого дошкільного віку активно грають зі звуками, словами, римують їх – у дітей формується лінгвістичне ставлення до слова; у процесі навчання іноземної мови дітей дошкільного віку необхідно максимально спиратися на можливості формуючого навчання, тобто не тільки враховувати психічні особливості дитини, а й активно підтримувати їх в освітньому процесі, застосовувати ігрові методики навчання, які б максимально враховували індивідуальні особливості кожної окремої дитини.

Важливим для нашого дослідження є те, що в період дошкільного віку діти опановують мовні механізми, що керують формуванням мовного висловлення рідною мовою, а оволодіння англійською мовою відбувається шляхом певної корекції вже сформованого механізму.

Науковці (психологи, педагоги, лінгвісти) зазначають, що оволодіння старшими дошкільниками англійською мовою не лише розвиває їх індивідуальні мовленнєві здібності, але й створює передумови для подальшого засвоєння інших мов, виховує толерантне ставлення до носіїв інонаціональної культури, мови загалом.

Навчання англійської мови в закладах дошкільної освіти мусить спрямовуватися на набуття дітьми елементарних навичок і вмінь усного спілкування, на підвищення рівня їхньої мовленнєвої активності; має підпорядковуватися чинній програмі виховання в закладах дошкільної освіти, бути систематичним, організованим, враховувати загальні дидактичні

та суто методичні принципи опанування дошкільниками англійської мови, провідним із-поміж яких вважається комунікативна спрямованість навчання.

Основна функція зв'язного мовлення – комунікативна. Вона здійснюється у двох основних формах – діалозі та монологі.

Монологічне мовлення (а особливо в навчанні іноземної мови) є більш складним, довільним, більш організованим видом мовлення і тому потребує спеціального мовленнєвого виховання. первинною природною формою мовного спілкування, класичною формою мовленнєвого спілкування є діалог. Діалог – це розмова двох або кількох людей. Він складається із запитань та відповідей, не потребує розгорнутих речень, тому що їх зміст доповнюється мімікою, жестами, інтонаціями, а також ситуацією, обстановкою, в якій перебувають співрозмовники. Це необхідно враховувати під час навчання дітей іноземної мови.

Навчання англійському діалогічному мовленню має ґрунтуватися на принципах його двобічного характеру і функціональності типів, поетапності навчання. Навчати дошкільників англійського діалогічного мовлення слід використовуючи методи і форми організації освітнього процесу, рекомендовані для роботи саме з дітьми дошкільного віку. Методика навчання дошкільників англійської мови має враховувати їх загальний комунікативний розвиток у спілкуванні рідною мовою.

На заняттях з англійської мови в закладах дошкільної освіти рольову гру можна розглядати, як прийом та засіб особистісно-орієнтованого підходу.

Перевага рольової гри над іншими методами у процесі формування англійської компетентності в дітей старшого дошкільного віку полягає в тому, що надто сором'язливим і невпевненим у собі дітям легше говорити, «сховавшись» за роль. Відповідно знімається психологічна напруга учасників гри, підвищується їх комунікабельність. Застосування рольової гри на всіх трьох етапах роботи позитивно впливає на розвиток в дітей навичок і вмінь вести діалог: збільшується обсяг висловлювання і темп мовлення, діалогічні єдності стають більш різноманітними, підвищується ініціативність дітей, емоційність їх висловлювань тощо. Крім того, рольова гра створює

сприятливий психологічний клімат на занятті, збуджує інтерес до вивчення предмета, прагнення до участі у спілкуванні

Роль педагога в процесі гри полягає в тому, що він повинен чітко визначити цілі гри та її складові елементи, створити такі умови, коли досягається максимальна зацікавленість дітей у навчанні англійської мови.

2. Для виявлення рівнів англомовної компетентності в старших дошкільників на заняттях з англійської мови нами були розроблені наступні критерії: мовний, аудитивний та діалогічний. Вони, на нашу думку, найбільш повною мірою дозволяли оцінити сформованість як окремого компонента так і рівень англомовної компетентності в цілому.

Визначені критерії розкривалися через показники (мовний – кількість правильно перекладених лексичних одиниць, словосполучень і граматичних структур з англійської мови рідною і навпаки; вжитих і вимовлених відповідно до норм англійської мови; 2) аудитивний фіксував кількість розуміння сприйнятих на слух лексичних одиниць, граматичних структур англомовного висловлювання; 3) діалогічний критерій фіксував кількість продюкованих реплік різних функціональних типів, звернених і правильно оформлених у мовному відношенні), відповідно до яких ми виділяємо високий, середній, низький рівні їх сформованості.

Констатувальний етап експериментального дослідження показав, що за мовним критерієм на констатувальному етапі дослідження спостерігали такі рівні: на високому рівні 25 % КГ та 41,7% ЕГ; середній рівень – 58,3% КГ та 16,6% ЕГ; на низькому рівні 16,7 % – КГ та 41,7% ЕГ.

Розвиток діалогічного мовлення за аудитивним критерієм становив: до високого рівня 33,3 % КГ, 50 % ЕГ, до середнього – 50 % КГ та ЕГ. На низькому рівні за аудитивним критерієм виявилось 16,7 % КГ, а дітей з низьким рівнем за вказаним критерієм з ЕГ не було виявлено взагалі.

За діалогічним критерієм до високого рівня, віднесено 25 % дітей КГ та 16,7 % ЕГ. До середнього рівня – 33 % дітей КГ і 25 % ЕГ і відповідно на низькому рівні – 41,7 % дітей КГ та 58,3 % ЕГ.

3. Із метою розвитку діалогічного мовлення в старших дошкільників

нами було розроблено систему роботи, а також визначено, обґрунтовано та апробовано педагогічні умови, передбачені у гіпотезі.

1. Урахування вікових та індивідуальних особливостей дітей.

Організація групи дітей дошкільного віку і проведення з ними занять із вивчення іноземної мови вимагає, щоб найперше враховувалися рівні і процеси розвитку кожної дитини. Упродовж п'ятого-шостого років життя у дитини відбуваються зміни у фізичному розвитку тіла, радикальних змін зазнає центральна нервова система, характер нервових процесів, тощо.

Становлення органу зору вимагає якісного освітлення, контролю за позою дитини; підвищена вразливість слухового органу – причина швидкого зниження слуху і втоми дитини при шумах, гучній розмові. Отже, у цьому віці особливо відчувається перевага збудження над процесами гальмування, що при найменшому порушенні умов життя приводить до бурхливих емоційних реакцій. Це ускладнює процес формування системи навичок і умінь, робить цей процес повільним, вимагає від педагога терпіння й чуйності.

Для дитини дошкільного віку характерна сором'язливість, неспокійний стан у стосунках із малознайомими дорослими, хоча і проявляється зацікавленість у контактах із ними. Навіть до педагога, який тривалий час працює з малюками, одні діти виявляють інтерес, комунікативно активні, решта – замкнуті, відчужені, можуть обмежуватися лише шепотінням. Вербальне заохочення таких дітей до спілкування результатів не дає і ще більше ускладнює їх психічний стан.

Для дітей старшого дошкільного віку характерний зростаючий прояв активного відгуку на запропоновану дорослим діяльність, поступове формування здатності визначати мету діяльності. Здатність утримувати в пам'яті й реалізувати цю мету значно вища, коли є ігрова ситуація. У цьому віці у дітей лише починається розвиток довільного відтворення, а згодом і довільного запам'ятовування. Лише в умовах емоційно близької мотивації та осмислення за допомогою дорослих діти оволодівають окремими прийомами довільного запам'ятовування (повторення, елементарна систематизація

матеріалу). Увага теж стає стійкішою. Але підвищена збудливість, знижена працездатність при кисневому голодуванні різко послаблюють стійкість уваги. Можливості довільної уваги в цьому віці ще надзвичайно обмежені, її розвиток має бути головним у роботі педагога.

Навчання дітей старшого дошкільного віку англійської мови сприяє тому, щоб цей вік став переломним у формуванні пізнавальної, вольової, емоційної сфер майбутнього школяра. Успіх цієї справи визначається тим, як буде враховуватися ступінь розвитку психічних процесів.

Мислення дитини відокремлюється від сприймання і водночас від практичної дії, стає відносно самостійним процесом. Залишаючись ще переважно наочно-образним, воно поступово робиться словесним, стає міркувальним. Однак мислення старших дошкільників ще конкретне та емоційне, діти дуже переживають за все, про що думають.

Однією з важливих передумов успішного навчання іноземної мови є рівень розвитку та врахування особливостей уваги дітей. Недарма К. Ушинський називав увагу тими єдиними дверима, через які дитина набуває знань. Увага старших дошкільників має свої особливості. Дітям легше зосереджуватись на конкретному навчальному матеріалі, який підкріплюється різними засобами унаочнення. Однак увага дітей ще нестійка. Тому на заняттях слід подбати про те, щоб ніщо не відволікало дітей від навчальної мети. Увага дітей тоді стійкіша, коли привабливіша робота, яку вони виконують.

Для оволодіння іноземною мовою вагоме значення має те, що в дітей цього віку досягається достатній рівень слухової та зорової уваги, але зорова увага актуалізується краще, ніж слухова. Низька концентрація уваги має спонукати вчителя дбати про зміну завдань, їхню різноманітність. Проте це не означає, що якщо більше різноманітних завдань буде на занятті, то краще. Тривалість певного виду роботи залежить від зацікавленості, тривалості зосередження на одному виді діяльності. Розвиток мислення постійно у нерозривному зв'язку з мовленнєвим розвитком. Засвоєння системи рідної мови в основному завершується до кінця шостого року життя. Збагачуються

форми та функції усного мовлення. Відбувається перехід від діалогічних до монологічних форм мовлення. Збагачуються функції внутрішнього мовлення. На 6-му році життя більшість дітей вільно використовує всі частини рідної мови, правильно називає предмети, їхні ознаки та властивості. Їхній активний словниковий запас становить 3000 – 3500 слів, під час спілкування з дорослими та однолітками вони засвоюють звукову форму морфем, правильно вимовляють усі звуки.

Мовний апарат дитини характеризується гнучкістю, податливий для формування вимови. Установлено, що дитина здатна вимовляти правильно звуки будь-якої мови. Раннє вивчення іноземної мови сприяє розвитку і збереженню гнучкості мовного апарату для формування та удосконалення мовних властивостей людини на все її життя. Якщо ж дитина слухає і спілкується лише однією мовою, то її мовний апарат налаштовується на цю мову (тому лише 5% тих, хто починає вивчати іноземну мову після 12 років і старшими, може розмовляти другою мовою без акценту).

Уява невіддільна від розвитку мислення й мовлення дітей. У старшому дошкільному віці, крім репродуктивної, набуває розвитку творча форма уяви. Діти здатні керувати процесом фантазування для досягнення певної мети. Тому заняття з іноземної мови мають бути наповнені такими вправами й іграми, які урізноманітнювали б діяльність дітей.

Розглядаючи процеси пам'яті, зазвичай розрізняють запам'ятовування, збереження й забування. Старші дошкільники здатні до вибіркового усвідомленого запам'ятовування. Їхня пам'ять набуває нових особливостей порівняно з молодшим дошкільним віком, а саме: достатня сформованість, довільність процесів запам'ятовування та відтворення, міцність пам'яті та її досить значний обсяг. Але вихователь іноземної мови має орієнтуватися на мимовільне запам'ятовування матеріалу, адже у п'яти-шестирічної дитини домінує саме цей вид запам'ятовування.

Сучасні досягнення психології свідчать про великі можливості дітей 5-6-ти років, про особливий вплив навчання і виховання на всебічний розвиток особистості дитини, про схильність малюків до засвоєння іноземних мов.

Характерними психічними особливостями дітей 5-6-річного віку є: конкретність мислення, нестійкість уваги, перевага мимовільного запам'ятовування над довільним, добре розвинута здатність до імітації. Рівень розвитку психічних процесів має бути врахованим при формуванні дидактичної системи навчання.

Організм дитини вимагає рухів. Загальмованій навчальною діяльністю енергії дитини треба дати вихід. Доцільно вводити на заняттях рухливі види діяльності. Рухливі ігри допоможуть зняти напругу, стимулюватимуть розумову діяльність. Велике значення для перемикавання та концентрації уваги має вдало дібрана та методично правильно використана наочність. Чергуючи види діяльності, пам'ятайте, що заняття мають проводитись у спокійному поміркованому режимі.

Найбільший теоретик ігрової діяльності Д. Ельконін надає грі чотири найважливіші функції: засіб розвитку мотиваційно-поживницької сфери; засіб пізнання; засіб розвитку розумових дій; засіб розвитку довільної поведінки [49]. Гра визначає важливі перебудови і формування нових якостей особи; саме в грі засвоюються норми поведінки, гра вчить, змінює, виховує. Таким чином, ми розглядаємо гру, як ситуативно-варіантну вправу, де створюється можливість для багаторазового повторення мовного образу в умовах, максимально наближених до реального мовного спілкування з властивими йому ознаками: емоційністю, спонтанністю, цілеспрямованістю.

З'ясовано, що в навчанні іноземної мови високу ефективність мають комунікативні ігри, в яких, зазвичай, використовуються прийоми комунікативної методики. Учасники таких ігор розв'язують комунікативно-пізнавальні завдання засобами іноземної мови. У методичному сенсі комунікативна гра постає навчальним завданням, яке охоплює мовні, комунікативні та діяльнісні складові. У свою чергу, комунікативне завдання зумовлює обмін інформацією між учасниками гри у процесі спільної мовленнєвої діяльності. Таким чином, комунікативна гра вводиться в освітній процес як творче навчальне завдання з метою створення реальних умов для активізації мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку.

Це сприяє формуванню розвитку комунікативних умінь і звідси виникає підґрунтя для реалізації особистісного творчого потенціалу дошкільників.

Основними критеріями добору ігор є: відбір іншомовних лексичних одиниць для роботи з дітьми дошкільного віку (відповідність фонетичної складності слів за рівнем розвитку артикуляційного апарату з урахуванням наявності недостатньо сформованих мовленнєвих функцій, кількість лексичних одиниць, циклічність у розширенні змісту лексичних одиниць).

Реалізація означених умов передбачала дотримання трьох послідовних етапів із використанням на кожному з них рольових ігор.

Експериментальна перевірка використання розробленої нами системи роботи з розвитку діалогічного мовлення в дітей старшого дошкільного віку на заняттях з англійської мови засобом рольової гри засвідчила ефективність її використання.

4. Аналіз результатів, отриманих у ході контрольного зрізу, засвідчив, що в усіх групах відбулися зміни у виділених показниках за усіма критеріями, проте найбільш помітні зрушення відбулися в експериментальній групі. Це підтверджує ефективність розробленої нами системи роботи з формування англійської компетентності в дітей старшого дошкільного віку на заняттях з англійської мови засобом рольової гри.

За результатами обробки й аналізу даних контрольного етапу експериментального дослідження ми з'ясували, що за мовним критерієм на високому рівні 66,7 % ЕГ та 33,3% КГ; середній рівень – 33,3% ЕГ та 58,3,% КГ; на низькому рівні 8,4 % – КГ, в ЕГ низького рівня не було виявлено взагалі.

За аудитивним критерієм були віднесені до високого рівня 41,7 % дітей КГ, 83,3 % дітей ЕГ, до середнього – 50 % дітей КГ (як і на контрольному етапі) та 16,7 % дітей ЕГ.

На низькому рівні за аудитивним критерієм виявилось 8,3 % КГ, а за вказаним критерієм з ЕГ дітей з низьким рівнем не було виявлено.

За діалогічним критерієм до високого рівня, віднесено 33,3 % дітей КГ

та 83,3 % ЕГ. До середнього рівня – 41,7 % дітей КГ і 16,7 % ЕГ і відповідно на низькому рівні – 25 % дітей КГ, а в ЕГ низького рівня не було виявлено.

Отримані результати засвідчують, що гіпотеза дослідження підтвердилася, визначені завдання дослідження реалізовані, мета досягнута, одержані наукові висновки мають важливе значення для практики дошкільного виховання.

Розроблена нами система роботи з формування англomовної компетентності в дітей старшого дошкільного віку на заняттях з англійської мови засобом рольової гри, може бути впроваджена вихователями (керівниками гуртків з англійської мови) в ЗДО, а також використовуватися для професійної підготовки студентів спеціальності «Дошкільна освіта», з додатковою спеціалізацією «Англійська мова».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Альперіна В. Ю. Психологічні проблем організації домашнього навчання іноземно мови на ранніх етапах онтогенезу: Автореф. Дис....канд.наук. Ін-т психології Ім. Г. С. Костюка АПН України. Київ, 2002. 20 с.
2. Артемов В. А. Психология обучения иностранным языкам: Учеб. пособие. Москва, 1983. 222 с.,
3. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) URL: <http://osvita.ua/legislation/doshkilna-osvita/30154> (дата звернення: 11.09.2019)
4. Бех П. О., Биркун Л. В. Концепція викладання іноземних мов в Україні. Іноземні мови. 1996. № 2. С. 3-8
5. Бим И. Л. Методика обучения иностранным языкам. Москва, 1991. 319 с.
6. Близнюк О. І., Панова Л. С. Ігри у навчанні іноземних мов: Посібник для вчителів. Київ, 1997. 64 с.
7. Выготский Л. С. Игра и ее роль в психологическом развитии ребенка // Вопросы психологии.- 1966. - № 6. – С. 5-16., Колесникова О. А. Ролевые игры в обучении иностранным языкам. *Иностранные языки в школе*. 1989. № 4. С. 38-42.
8. Выготский Л. С. Игра и ее роль в психологическом развитии ребенка. *Вопросы психологии*. 1966. № 6. С. 5-16, С. 12
9. Гергель А. Ф. Навчання іноземної мови через різні види діяльності. *Дошк. виховання*. 1999. № 4. С. 12-13
10. Гергель А. Ф. Педагогічні умови ефективності навчання іноземних мов на початковому етапі (на матеріалі англійської мови): Автореф. дис.. ... канд.. пед.. наук. Київ, 1995. 21 с.
11. Дианова Е. М., Костина Л. Т. Ролевая игра в обучении иностранному языку. *Иностранные языки в школе*. 1988. № 3. С. 12-16
12. Жинкин Н. И. Механизмы речи. Москва, 1958. 370 с.

13. Камінська Н. Ю. Ігрові моменти на уроках англійської мови. Тернопіль, 2008. 80 с
14. Кожевников В. М. Оптимізація навчальної діяльності. Рідн. шк. 1994. № 7. С. 45 – 48.
15. Котенко О. В. Раннє навчання іноземних мов як чинник комунікативно-психологічної адаптації особистості у мовному просторі. ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди. Додаток 1 до Вип. 31, Том III (45): Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору». Київ, 2013. С. 341 – 349.
16. Кремень В. Г., Ільїн В. В. Філософія: підруч. для студ. вищ. навч. закл. Київ, 2006. 432 с.
17. Леонтьев А. А. Психологические предпосылки раннего овладения иностранным языком. Москва, 342 с.
18. Мацепура Л. Л. Формування та розвиток правильної іншомовної звуковимови в дітей дошкільного віку. Філологічні студії. Вип. 7. Ч. 2
19. Низовська О. Іноземна мова в дошкільному закладі. Дошкільне виховання. 2007. № 4. С. 3 – 7.
20. Никитенко З. Н. Технология обучения лексике в курсе английского языка для детей 6 лет в 1 кл. серед. шк. Иностр. яз. в школе. 1991. № 4. С. 52 – 59; 21. О. Рейпольська До питання раннього навчання іноземних мов. Педагогічні науки. С. 126
22. Паращук В. Теоретична фонетика англійської мови. Вінниця, 2005. 240 с
23. Пассов Е. И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению. Москва, 1991. 222 с.
24. Пенфильд У. Речь и мозговые механизмы пер. с англ. Ленинград, 1964. 264 с. С. 221

25. Полонська Т. К. Концептуальні засади створення навчального посібника елективного курсу «Культура і мистецтво Великої Британії» для учнів профільної школи. Педагогічна освіта: теорія і практика : зб. наук. Праць. Кам'янець-Подільський нац. ун-т ім. Івана Огієнка; Інститут педагогіки НАПН України. Вип. 20 (1–2016). Ч. 2. Кам'янець-Подільський, 2016. С. 393 – 398
26. Прищепя Т. І. Соціалізація дошкільників. Психолог. 2007. № 31 – 32. С. 31 – 46.
27. Протасова Е. Ю. Обучение иностранному языку дошкольников. Иностранные языки в школе. 1990. № 1. С. 38 – 43
28. Концептуальні засади демократизації та реформування освіти в Україні. Київ, 1997. 150 с
29. Китайгородская Г. А., Бухбиндер В. А. Методика интенсивного обучения иностранному языку. Київ, 1988. 279 с.
30. Колесникова О. А. Ролевые игры в обучении иностранным языкам. *Иностранные языки в школе*. 1989. № 4. С. 38-42
31. Мисечко О. Є. Методика навчання англійської мови у середній школі. Житомир, 2002 245 с.
32. Негневицкая Е. И. Психологические условия формирования у дошкольников речевых навыков и умений на втором языке: Автореф. дис. ... канд. психолог. наук. НИИ дошк. воспитания АПН СРСР. Москва, 1986. 23 с.
33. Ніколаєва С. Ю. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах. Київ, 1999. 320 с. С. 216
34. Ніколаєва С. Ю., Гринюк Г. А. та ін. Сучасні технології навчання іноземного спілкування. Київ, 1997. 145 с.
35. Ніколаєва С. Ю., Шерстюк О. М. Сучасні підходи до викладання іноземних мов. *Іноземні мови* 2002. № 1. с. 39-40, с. 17
36. Олійник Т. І. Рольова гра у навчанні англійської мови, 1992. 127 с.

37. Пассов Е. И. Коммуникативное иноязычное образование. Липецк, 1998
38. Петровський В. І. Вікова психологія. Київ, 1983
39. Полонская Т. О. Обучение иностранному языку детей шестилетнего возраста в условиях детского сада (на материале английского языка): Автореф. дис. ... канд. пед. наук. Київ, 1993. 24 с.
40. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии: Учебное пособие. – М.: Народное образование, 1998. 231 с.
41. Соколовська С. В. Соціальні і психолого-педагогічні передумови навчання іноземній мові дітей п'ятирічного віку. *Педагогіка і психологія*. 2002. № 1-2. С. 155-163., С. 72
42. Ушинський К. Д. сочинения: В 6 т. Москва, 1990. Т. 2 С. 112-121
43. Футерман З. Я. Иностраный язык в детском саду. Вопросы теории и практики. Київ, 1984. 143 с.
44. Шкваріна Т. М. Англійська мова для наймолодших (програма, методичні рекомендації). Харків, 2004. 176 с.
45. Шкваріна Т. М. Англійська – з дитячого садка: Про впровадження програми дошкільного навчання англійської мови. *Дитячий садок*. 2004. С. 11;
46. Шкваріна Т. М. англійська мова (для дітей дошкільного віку): Поурочне планування занять. *Палітра педагога*. 2006. № 1. С. 16-19
47. Шкваріна Т. М. Англійська мова для наймолодших [Текст] : програма, методичні рекомендації, розробки занять Харків, 2005. 176 с. – (Бібліотека журналу "Англійська мова та література"; вип. 12 (24)., с. 54
48. Щерба Л. В. Языковая система и речевая деятельность. Ленинград, 1974. 345 с.
49. Эльконин Д. Б. Психология игры. Москва, 1978. С. 45, с. 45

ДОДАТКИ
ДОДАТОК А

Контрольна група

1. Барабаш Дарина Іванівна
2. Бац Арсен Тарасович
3. Бичко Дмитро Назарович
4. Боруца Евген Юрійович
5. Буд Андрій Іванович
6. Васишин Юрій Іванович
7. Винницька Ірина Ростиславівна
8. Вирчак Остап Євгенович
9. Глушко Матвій Степанович
10. Горенко Аліна Олегівна
11. Грущак Андрій Дарославович
12. Дашковська Анна Юріївна

Експериментальна група

1. Іваненко Михайло Іванович
2. Кіт Максим Романович
3. Климов Георгій Володимирович
4. Кононенко Злата Юріївна
5. Костишин Дарина Андріївна
6. Лойченко Єва Ярославівна
7. Лопаткіна Юлія Володимирівна
8. Лукаш Владислав Васильович
9. Матвіїв Артур Ігорович
10. Пак Матвій Ігорович
11. Пушкар Макар Михайлович
12. Риженко Михайло Дмитрович

ДОДАТОК Б

**Критерії та показники виявлення рівнів розвитку діалогічного мовлення
старших дошкільників**

Критерій	Показники
Мовний	- кількість правильно перекладених лексичних одиниць, словосполучень і граматичних структур з англійської мови рідною і навпаки; вжитих і вимовлених відповідно до норм англійської мови
Аудитивний	- кількість розуміння сприйнятих на слух лексичних одиниць, граматичних структур англомовного висловлювання.
Діалогічний	- кількість продукованих реплік різних функціональних типів, звернених і правильно оформлених у мовному відношенні.

ДОДАТОК В

**ДІАГНОСТУВАЛЬНІ МАТЕРІАЛИ ДЛЯ КОНСТАТУВАЛЬНОГО ТА
КОНТРОЛЬНОГО ЕТАПІВ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО
ДОСЛІДЖЕННЯ**

МОВНИЙ КРИТЕРІЙ

ІГРОВІ СИТУАЦІЇ

1. Гра «Translator»

До дітей в гості завітав ведмедик. Ведмедик розмовляє лише англійською мовою. Дітям дається завдання перекласти слова, які називає ведмедик на українську мову. За правильно перекладене слово дитина отримує приз.

10 слів – 10 балів (1 слово – 1 бал)

2. «Travelling to England»

Діти вирушають в уявну подорож до Англії. У магазині вони мають «купити» подарунки. Купуючи, назви іграшок діти називають англійською мовою.

5 балів – максимально правильно вжиті граматичні структури та лексичні одиниці англійською мовою (5 лексичних одиниць; 1 слово – 1 бал).

АУДИТИВНИЙ КРИТЕРІЙ

ІГРОВІ СИТУАЦІЇ

1. Гра «Edible-Inedible». Хід гри: педагог називає продукти і предмети

англійськими словами, а діти повинні плескати в долоні тоді, коли почути назву чогось їстівного.

10 слів – 10 балів (1 слово – 1 бал)

2. Гра «My Flat». Казковий герой, який приходить до дітей на заняття, просить допомогти йому умеблювати кімнату. Дітям роздаються намальовані ескізи кімнати та малюнки-картки з меблями. Казковий герой дає дітям вказівки «Put the chair in my room», «Put the table in my room» etc.

10 слів – 10 балів (1 слово – 1 бал)

ДІАЛОГІЧНИЙ КРИТЕРІЙ

ІГРОВІ СИТУАЦІЇ

1. Ігрова ситуація «Meet the Doll». Діти завітали в гості до ляльки і знайомилися з нею.

Hello!

What's your name?

I'm...

Nice to meet you.

Good-bye!

5 балів, за кожну репліку по 1 балу.

2. Ігрова ситуація «How are you?». Створювалася уявна ситуація. Діти одягали різні костюми і, ніби зустрівшись, мали привітатися та запитати як справи.

Hello!/Good Morning!/ Good Day!

How are you?

I'm OK/bad/good/fine/so-so

3 бали, за кожну репліку по 1 балу.

3. Ігрова ситуація «What can you do». Діти грають ролі різних тваринок. Вітаються і запитують «What can you do?» «Що ти можеш робити?». Відповідь: «I can jump/swim/run/fly»

За кожну репліку по 2 бали. Максимальна кількість балів – 12 балів.

ДОДАТОК Д**МАТЕРІАЛИ ФОРМУВАЛЬНОГО ЕТАПУ
ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ****Гра «Назви англійською мовою»**

Вихователь готує картки з малюнками. Кількість карток визначається кількістю вивчених дітьми слів, які потрібно закріпити на занятті. Їх може бути значно більше, ніж дітей.

Діти сідають навколо столу. Вихователь кладе картки на стіл малюнком чи написом донизу. Перший учасник гри бере верхню картку, дивиться на неї, не показуючи іншим. Він має назвати, те, що зображено на картці англійською (українською) мовою, а решта дітей мають перекласти слово українською (англійською) мовою. Діти, які першими виконують завдання правильно – отримують призи. Виграє той, хто набере найбільше призів.

Гра «Що зникло»

Вихователь показує картки, наприклад, із зображеннями тварин. Потім одне зображення прибирає, а діти в цей час мають заплющити очі. Коли діти відкривають очі, то мають якнайшвидше назвати англійською мовою назву тваринки, картинка із зображенням якої зникла. Діти, які першими виконують завдання правильно отримують фішки. Виграє той, хто набере найбільше призів.

Гра «Домалюй та назви»

Вихователь роздає дітям недомальовані зображення. В залежності від теми, яка вивчається, це можуть бути іграшки, меблі, квіти, посуд тощо. Завдання дітям домалювати і назвати англійською мовою. Можна також закріпити назви кольорів англійською мовою і запропонувати назвати колір, яким вони розфарбовували.

Гра «Лото»

Дітям роздаються картки з надрукованими малюнками, за темою, яку потрібно закріпити. Кожна дитина отримує коробку з фішками. Вихователь називає слова англійською мовою, а ті, у кого є таке зображення, накривають його фішкою, а потім називають англійською мовою і перекладають.

Гра «Дай мені...»

На столі вихователя розкладені різні картинки (предмети). Діти підходять по двоє (по черзі) до столу. Одна дитина звертається до іншої: «Give me the black dog!», а інша знаходить картинку віддає і відповідає: «Here are you are».

Рольова гра «The cookie shop»

Мета гри: закріплювати знання лексичних одиниць на тему «shop».

Хід гри Запропонуйте вихованцям організувати магазин печива. Спочатку діти разом створюють із фетру заготовки двох видів печива – шоколадного та цукрового, а з паперу – гроші. Вихователь готує бланки замовлення, що містять зображення печива. Потім діти розподіляють ролі: касири, покупці.

Залежно від обраних ролей діти одягають фартушки з відповідними написами. Продавці визначають ціну для одного печива кожного виду. Покупці вибирають товар, передають бланк замовлення продавцеві і

називають англійською мовою кількість. Той упаковує потрібну кількість печива у пластикові контейнери. Називає англійською мовою ціну. Продавці сплачують вказану суму.

Словник: Hello! Give me two chocolate cookies. How much is it? It's two/three hryvnas. Thank you! Good-bye!

Написи на фартушках: Shop-assistant, Customer

Рольова гра «Shopping Fun»

Мета гри: закріплювати знання лексичних одиниць на тему «shop» розвивати комунікативні здібності. Діти сідають у коло. Перед ними розкладені різні предмети – іграшкові овочі, фрукти, іграшки тощо. Відтак діти вибирають дитину, яка виконуватиме роль продавця (shop-assistant), решта дітей – покупці (customer).

Діти розігрують діалоги: покупець хоче щось придбати, а продавець називає ціну товару — кілька оплесків. Покупець «сплачує» названу ціну. Shop-assistant: What do you want? Customer: An apple, please. Shop-assistant: It's 5 claps. (Покупець плескає в долоні 5 разів.) Here you are. (Продавець дає покупцеві яблуко.) Customer: Thank you.

ДОДАТОК К

ФРАГМЕНТ ЗАНЯТТЯ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Розвиток діалогічного мовлення. Закріплення граматичних структур: «What is this?», «It is...», «Give me...», «Here you are» та назв тварин англійською мовою.

